

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Proef ingediend met het oog op het behalen van de graad van Master in de psychologie, afstudeerrichting gezins- en opvoedingspsychologie

HET HERKENNEN EN MELDEN VAN VERMOEDENS VAN KINDERMISHANDELING BIJ TOEKOMSTIGE LEERKRACHTEN LAGER ONDERWIJS EN MAATSCHAPPELIJK WERKERS

**De Theory of Planned Behavior toegepast op een
vorming over kindermishandeling**

MATTHIJS WAUMANS
2017-2018

Aantal woorden: 12084

Promotoren: Prof. Dr. Vanderfaeillie
Psychologie & Educatiewetenschappen

SAMENVATTING MASTERPROEF
(na het titelblad inbinden in de masterproef + 1 keer een afzonderlijk A4-blad)

Naam en voornaam: Waumans Matthijs

Rolnr.: 0501405

KLIN
AO
ONKU
AGOG

Titel van de Masterproef: Het herkennen en melden van vermoedens van kindermishandeling bij toekomstige leerkrachten lager onderwijs en maatschappelijk werkers: de Theory of Planned Behavior toegepast op een vorming over kindermishandeling

Promotor: Prof. Dr. Vanderfaeillie

Samenvatting: (300 woorden)

Voor de melding van vermoedens van kindermishandeling zijn de Vertrouwenscentra Kindermishandeling vaak afhankelijk van professionals die met kinderen en gezinnen werken zoals leerkrachten en maatschappelijk werkers. Uit voorgaand onderzoek blijkt dat veel van deze professionals aangeven dat zij noch tijdens hun opleiding noch gedurende hun loopbaan training of vorming over kindermishandeling kregen. Van diegenen die wel een vorming kregen over kindermishandeling, geeft de meerderheid toch aan zich onvoldoende voorbereid te voelen om signalen van kindermishandeling accuraat te herkennen en adequaat met een vermoeden van kindermishandeling om te gaan. Dit onderzoek gaat na wat de effecten zijn van een vorming over kindermishandeling bij 40 laatstejaarsstudenten, waarvan 21 student leerkracht lager onderwijs zijn en 19 studenten maatschappelijk werk. Zowel voor als na de vorming werd bij de studenten een vertaling van de 'Reporting Child Abuse and Neglect Questionnaire' afgenomen. Aan de hand van de Theory of Planned Behavior werd nagegaan op welke gedragscomponenten de vorming al dan niet een effect had. Uit dit onderzoek blijkt dat de studenten na de vorming aangeven in de toekomst meer van plan te zijn hun vermoedens van kindermishandeling te melden. Daarnaast blijkt ook dat de studenten meer vertrouwen hebben in hun bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te herkennen en vermoedens ervan te melden. De studenten hebben meer positieve attitudes ten aanzien van het melden van vermoedens, voelen zich meer gesteund door gespecialiseerde diensten wanneer zij een vermoeden moeten melden en hebben een hogere zelf-ingeschatte waargenomen gedragscontrole in zowel het herkennen als het melden van kindermishandeling. De vorming had dus een effect op alle deelcomponenten van de Theory of Planned Behavior.

Dankwoord

Vooreerst wil ik graag mijn promotor, Prof. Dr. Vanderfaeillie bedanken voor de begeleiding van deze masterproef. De dagen waarop ik op het laatste moment toch nog kon langskomen met vragen of om iets te bespreken, hebben veel geholpen.

Graag wil ik ook mijn stageplaats, het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel bedanken om mee te werken aan deze masterproef. De vormingen die ik mocht gebruiken om mijn onderzoek uit te voeren hebben het schrijven deze thesis mogelijk gemaakt.

Ik wil ook de studenten die deelnamen aan dit onderzoek bedanken. Het invullen van de vragenlijst hield in dat de studenten langer moesten blijven na de vorming, dit hebben ze allemaal gedaan zonder ook maar de minste aansporing nodig te hebben.

Tenslotte wil ik ook de mensen rondom mij bedanken voor de steun. Céline, mijn vriendin, wil ik bedanken voor haar geduld en steun tijdens deze soms zware periode. Mijn peter, Johan, wil ik graag bedanken voor de hulp op statistisch vlak. Mijn ouders wil ik bedanken om mijn masterproef na te lezen en me er af en toe aan te herinneren dat de deadline er sneller zou zijn dan ik verwachtte.

Inhoudstabel

1. Introductie	3
2. Literatuurstudie.....	4
2.2 Belang van het melden door leerkrachten en professionals	6
2.3 Theory of Planned Behavior	9
2.4 Effecten van training over kindermishandeling	12
2.5 Onderzoeksvragen	14
3. Methode	16
3.1 Respondenten.....	16
3.2 De vorming over kindermishandeling	17
3.3 De vragenlijst	18
3.4 De data-analyse.....	20
4. Resultaten	24
4.1 Attitudes.....	24
4.2 Subjectieve norm	26
4.3 Competenties/zelfwerkzaamheid	26
4.4 Intenties	27
4.5 Actieplannen	28
4.6 Kennis meldingsprocedures	28
5. Discussie	30
5.1 Bevindingen	30
5.2 Beperkingen	33
5.3 Conclusie	34
6. Bronnenlijst	36
7. Bijlage	39

Lijst met tabellen

Tabel 1: Clustering van de vragen	23
Tabel 2: Resultaten attitudes ten aanzien van het melden van een vermoeden van kindermishandeling	25
Tabel 3: Resultaten subjectieve norm omtrent het melden van vermoedens van kindermishandeling	26
Tabel 4: Resultaten competentie betreffende het herkennen van signalen en melden van vermoeden van kindermishandeling	27
Tabel 5: Resultaten intenties om in de toekomst vermoedens van kindermishandeling te melden	27
Tabel 6: Resultaten toekomstige actieplannen om informatie en advies in te winnen betreffende kindermishandeling.....	28
Tabel 7: Resultaten kennis over de meldingsprocedures voor vermoedens van kindermishandeling	29

1. Introductie

Vorig jaar werden bij het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel 522 meldingen over 711 kinderen gedaan van vermoedens en gevallen van kindermishandeling (Brussel Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, 2017). Dit is waarschijnlijk nog niet eens de helft van alle meldingen in Brussel. De Franstalige tegenpool van het VK, SOS Enfants, krijgt namelijk de meldingen van mensen uit het Franstalig netwerk (Franstalige scholen, ONE, Franstalige hulpverlening, ...). De eigenlijke prevalentie van kindermishandeling ligt daarnaast nog eens aanzienlijk hoger doordat nog steeds veel gevallen en vermoedens van kindermishandeling niet gemeld worden. Jaarlijks sterven in Europa minstens 850 kinderen jonger dan 15 jaar ten gevolge van mishandeling en geweld door volwassenen (Bellis, Hughes, Gilbert, Mitis, & Galea, 2013), en ook dit cijfer ligt hoogstwaarschijnlijk veel lager dan het eigenlijke sterftecijfer.

Professionals met expertise in het omgaan met kindermishandeling zijn afhankelijk van de meldingen van burgers of andere professionals die met kinderen die het slachtoffer zijn van mishandeling of hun gezinnen in contact komen. De bedoeling is steeds om via de melding de kindermishandeling zo snel mogelijk te kunnen stoppen en het kind te beveiligen. Toch worden heel wat vermoedens van kindermishandeling niet gemeld en komen veel gevallen van kindermishandeling dus nooit aan het licht. Door professionals die vaak in contact komen met kinderen te trainen in het herkennen van kindermishandeling, informatie te geven over signalen ervan en de meldingsprocedures te verduidelijken wordt internationaal geprobeerd om het bewustzijn te vergoten en het aantal meldingen te doen stijgen. Wereldwijd worden aan studenten, leerkrachten en tal van andere professionals trainingen en vormingen gegeven over kindermishandeling met als doel hen te sensibiliseren. Toch blijkt uit de literatuur dat deze vormingen nog te weinig gegeven worden, en dat wanneer ze wel gegeven worden zowel studenten als werkende mensen aangeven dat ze hen onvoldoende voorbereiden op de grote verantwoordelijkheid die het beschermen van kinderen met zich meebrengt. In dit onderzoek wordt nagegaan of een vorming over kindermishandeling gegeven aan studenten ervoor zorgt dat die studenten ook beter kindermishandeling gaan herkennen en meer vermoedens gaan melden. Om zicht te krijgen op welke gedragscomponenten effectief een bijdrage leveren wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de Theory of Planned Behavior.

2. Literatuurstudie

Er bestaan talloze discussies rond de meest correcte definitie van de term kindermishandeling. In deze masterproef werd gekozen voor de definiëring die door het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel gebruikt werd tijdens de vorming, namelijk: "Kindermishandeling- en verwaarlozing is elke vorm van actieve of passieve geweldpleging of verzuim dat kinderen overkomt, niet door ongeval maar door daden of nalatigheden van ouders, verzorgers, andere personen, instellingen of de maatschappij, en waarbij afwijkingen bij het kind ontstaan of redelijkerwijze mag verwacht worden dat ze zullen ontstaan of waarbij hun optimale ontwikkeling in het gedrang komt" (Koers, 1981, p.9). Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel onderscheidt vijf vormen van kindermishandeling: lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, emotionele mishandeling, emotionele verwaarlozing en seksueel misbruik. Wanneer de term kindermishandeling gebruikt wordt in deze paper, worden deze vijf verschillende vormen hier dus mee bedoeld. De onderverdeling en definiëring van de verschillende vormen van kindermishandeling die het Vertrouwenscentrum gebruikt is gebaseerd op die van Wagenaar & Fischer (2007). Lichamelijke mishandeling is elke vorm van niet-accidenteel trauma of geweld op minderjarigen. Voorbeelden hiervan zijn: slaan, schoppen, schudden, knijpen, krabben, bijten, vergiftigen, laten vallen, in de kou zetten, toebrengen van brand- en snijwonden, etc. Lichamelijke verwaarlozing is het niet of onvoldoende toekennen van de noodzakelijke lichamelijke zorgen aan en/of het onvoldoende ingaan op de behoeften van de minderjarigen. Dit is het geval wanneer er bijvoorbeeld onvoldoende of verkeerde aandacht wordt gegeven aan kledij, voeding, nachtrust, medische zorg, en de veiligheid van de woon- en leefomgeving van het kind. Emotionele mishandeling omvat het hele spectrum van negatieve houdingen ten aanzien van het kind, waardoor het kind leeft in angst en onzekerheid. Dit kan zich uiten in een vijandige houding tegenover het kind, vernedering, bedreiging, getuige zijn van huiselijk geweld, etc. Er is sprake van emotionele mishandeling wanneer er door een gebrek aan liefde, affectie, geborgenheid, opvoeding en veiligheid te weinig aandacht voor de gevoelens en verlangens van het kind aanwezig is. Voorbeelden hiervan zijn: te weinig aanbieden van ontwikkelingskansen, afwijzing, verlating, etc. Seksueel misbruik kan worden gezien als een bijzondere vorm van lichamelijke én emotionele mishandeling. Het kind wordt betrokken bij seksuele activiteiten die niet aangepast zijn aan de leeftijd en kaderen binnen de behoeftebevrediging van een volwassene en/of jongere. Seksueel misbruik kent vele gradaties en speelt zich vaak af binnen een sfeer van emotionele chantage,

geheimhouding en machtswanverhouding. Het gaat dan over het bekluren, strelen, geslachtsdelen tonen, tonen van pornografisch materiaal, penetratie, etc. (Wagenaar & Fischer, 2007).

Slachtoffer zijn van kindermishandeling brengt een brede waaier aan gevolgen met zich mee die zowel op korte als op lange termijn het leven van die kinderen ingrijpend aantast (Fergusson et al., 2008; Norman et al., 2012). De ontwikkeling van kinderen, het meest nog in de vroege levensjaren, hangt sterk samen met de interactie tussen het kind en de ouders. Uit onderzoek blijkt dat kinderen die het slachtoffer van mishandeling zijn een groter risico hebben op een onveilige hechting (meer specifiek van het gedesorganiseerde type) dan kinderen die geen slachtoffer waren van mishandeling. Dit werd bevestigd voor de verschillende vormen van mishandeling (Baer & Martinez, 2006). Ook in een vroeger onderzoek van van Ijzendoorn, Schuengel en Bakermans-Kranenberg (1999) werd het verband tussen onveilige hechting en kindermishandeling reeds gevonden. Daarnaast hebben mishandelde kinderen meer kans om later in het buitengewoon onderwijs terecht te komen en een lager diploma te behalen. Heel waarschijnlijk is dit een gevolg van het effect van mishandeling op de cognitieve en emotionele ontwikkeling (Jonson-Reid, Drake, Kim, Poterfield, & Han, 2004). Daarnaast bestaat er ook een verband tussen kindermishandeling en moeilijkheden op het vlak van relaties aangaan met leeftijdsgenoten. Belangrijk hierbij is dat hoe vroeger de mishandeling begon, hoe minder populair de kinderen werden gevonden door hun klas- en leeftijdsgenoten (Bolger, Patterson, & Kupersmidt, 1998). Mensen die als kind mishandeld zijn geweest hebben twee keer zoveel kans om depressieve episodes te kennen/ervaren. Daarbij komt nog eens dat mensen die in hun kindertijd mishandeld zijn minder voordeel halen uit de behandeling voor depressie dan depressieve mensen die geen mishandeling hebben gekend (Nanni, Uher, & Danese, 2012). Fergusson, Boden en Horwood (2008) vonden naast een sterk verband tussen zowel lichamelijke mishandeling als seksueel misbruik in de kindertijd en een verhoogd risico op depressie in de adolescentie en volwassenheid, ook een verband tussen dezelfde twee vormen van kindermishandeling en een grotere kans op suïcidepogingen. Uit onderzoek blijkt een sterk verband te bestaan tussen het slachtoffer zijn van seksueel misbruik en het hebben van een negatief zelfbeeld. Ook voor lichamelijke mishandeling werd dit verband gevonden wanneer de mishandeling frequent gebeurde (Bolger et al., 1998). Kindermishandeling en het getuige zijn van partnergeweld tussen de ouders, hetgeen ook kan worden gezien als een vorm van emotionele mishandeling (Bolger et al., 1998), brengen een verhoogd risico met zich mee op het hebben van gedragsproblemen. Dit gaat zowel over

internaliserende gedragsproblemen zoals angst en depressie, als over externaliserende gedragsproblemen zoals agressie (Gilbert et al., 2009).

Veel van de hiervoor genoemde korte termijn gevolgen van kindermishandeling, blijven tot in de volwassenheid een invloed hebben op de levens van de slachtoffers. Daarnaast toont onderzoek ook aan dat wanneer mensen die in hun jeugd kindermishandeling hebben gekend, als volwassene meer kans hebben om zelf als ouder pleger/dader te worden van kindermishandeling (Dixon, Browne, & Hamilton-Giachritsis, 2005). Tenslotte heeft kindermishandeling niet enkel gevolgen voor het slachtoffer zelf, maar ook voor de maatschappij waar het deel van uitmaakt. Uitbreiding van de jeugdhulpverlening, fysieke en geestelijke gezondheidszorg voor de slachtoffers, een verlies van productiviteit en de juridisch/legale kosten die hieraan verbonden zijn zorgen voor een significante financiële kost voor de maatschappij (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2002).

2.2 Belang van het melden door leerkrachten en professionals

Er is duidelijk een verband tussen de duur van de mishandeling en de ernst van de gevolgen voor het slachtoffer (Bolger et al., 1998), waardoor de vroege herkenning van signalen en het consequent melden van vermoedens uitermate belangrijk is. Uit het National Child Abuse and Neglect Data System (NCANDS) in 2005 blijkt dat mishandeling zich vaker dan niet afspeelt binnen de gezinssfeer en de ouders zelf vaak de daders zijn, hierdoor zijn de bevoegde instanties afhankelijk van mensen buiten het gezin om de mishandeling te herkennen en hun vermoedens te melden. Professionals die (op dagelijkse basis) met kinderen werken, zoals leerkrachten, maatschappelijk werkers, pediaters, verpleegkundigen, tandartsen, psychologen, orthopedagogen, ... spelen hierin een heel belangrijke rol in.

Door hun dagelijks contact met kinderen en de kennis die ze bezitten over kinderontwikkeling vanuit hun opleiding, zijn professionals die werken met kinderen zoals leerkrachten, kinderverzorgsters, maatschappelijk/sociaal werkers, verpleegkundigen, ... centrale figuren in de detectie van kindermishandeling. Door hun melding kunnen ze in de eerste plaats het kind beschermen tegen verdere schade (Mathews & Kenny, 2008). Vroegtijdige detectie van risicosituaties en een onmiddellijke interventie kunnen het risico op toekomstige mishandeling verminderen, de gevolgen voor het kind verkleinen en ervoor zorgen dat minder ingrijpende interventies voldoende zijn om met het gezin aan de slag te kunnen gaan (Finkelhor & Browne,

1988). Op die manier kan bijvoorbeeld ook een uithuisplaatsing voorkomen worden. Uit het onderzoek van Walsh, Farrell, Schweitzer en Bridgstock (2005) blijkt dat het grootste deel van de leerkrachten die meededen aan het onderzoek vonden dat ze als leerkracht zowel de morele (98,8%) als de professionele (93,3%) verantwoordelijkheid hebben om kindermishandeling te melden. Toch toont onderzoek aan dat leerkrachten soms beslissen om hun vermoedens niet te melden (Crenshaw et al., 1995; Hawkins & McCallum, 2001). Daarnaast geven de meeste leerkrachten aan dat wanneer ze hun vermoedens wel melden, ze dit doen bij hun directie en ze vaak niet weten wat hier achteraf mee gebeurt. Leerkrachten gaan ervan uit dat hun directie ongeveer 2/3 van hun vermoedens effectief doorgeeft aan de daarvoor bevoegde diensten/instanties (Walsh et al., 2005).

Volgens Crenshaw et al. (1995) zijn leerkrachten tegelijkertijd de grootste groep van mensen/professionals die vermoedens van kindermishandeling melden, als de grootste groep die hun vermoedens van kindermishandeling niet melden. Er is veel onderzoek gedaan naar de redenen waarom leerkrachten hun vermoedens van kindermishandeling niet melden. Uit het onderzoek van Kenny (2001) blijken de voornaamste redenen hiervoor de angst om een foute melding te doen en op die manier dus ouders vals te beschuldigen, en de overtuiging dat de bevoegde diensten/instanties aan wie gemeld wordt geen adequate hulp kunnen bieden aan de slachtoffers. Ook andere professionals bleken een tekort aan vertrouwen te hebben in de bevoegde diensten om adequaat te reageren op hun melding (McTravish et al., 2018). Volgens het onderzoek van Walsh et al. (2005) geven leerkrachten aan dat ze onzeker zijn over hun vermogen om kindermishandeling te detecteren/herkennen. Leerkrachten geven aan dat wanneer ze een melding moeten doen zij bang zijn voor wraak of vergelding door de ouders die ze beschuldigen (Kenny, 2004).

Factoren die het melden van vermoedens van kindermishandeling door professionals die werken met kinderen zoals leerkrachten, kinderverzorgsters, maatschappelijk/sociaal werkers, verpleegkundigen, ... beïnvloeden kan men opdelen in twee categorieën: de factoren die het melden stimuleren en de factoren die remmend werken op het melden van kindermishandeling. Factoren die leerkrachten stimuleren om hun vermoedens te melden zijn onder andere de overtuiging dat het melden van vermoedens deel uitmaakt van de professionele verantwoordelijkheid van leerkrachten (Crenshaw et al., 1995; Walsh et al., 2005) en scholen waar er voor leerkrachten en andere personeelsleden ruimte is om openlijk te discussiëren over

kindermishandeling worden geassocieerd met een grotere intentie van leerkrachten om ook effectief te melden (Walsh et al., 2005). Leerkrachten gaan hun vermoedens eerder melden wanneer het niet de eerste keer is dat een bepaald kind signalen toont van mishandeling, wanneer de leerkrachten zelf geen ouder zijn en wanneer de leerkrachten in kwestie ervaring hebben met het melden van en omgaan met kindermishandeling (Walsh et al., 2005) of ervaring als leerkracht in het algemeen (Crenshaw et al., 1995; Hawkins & McCallum, 2001; Kenny, 2001). Maar ook duidelijk zichtbare letsels bij een kind of de onthulling van mishandeling door het slachtoffer zelf zetten leerkrachten aan om hun vermoeden te melden (Crenshaw et al. 1995; O'Toole, Webster, O'Toole en Lucal, 1999). De factoren die leerkrachten en andere professionals ervan weerhouden om hun vermoedens te melden zijn een onvoldoende kennis van wat de signalen en indicatoren zijn van mishandeling (Crenshaw et al., 1995; Hawkins & McCallum, 2001, Lazenbatt & Freeman, 2006)), maar ook onvoldoende kennis van de meldingsprocedures en de werking van de jeugdhulpverlening (Kenny, 2001, 2004; Walsh, Bridgstock, Farrell, Rassafiani en Schweitzer, 2008). Belangrijk zijn ook de negatieve attitudes die leerkrachten en andere professionals hebben over het melden van kindermishandeling. Dit houdt in dat leerkrachten bang zijn om de professionele relatie met het kind zelf of met diens gezin te schaden of dat het melden (en dus de tussenkomst van de bevoegde diensten) de situatie voor het kind zal verslechteren (Kenny, 2001, Borimnejad & Fomani, 2015). Hawkins & McCallum (2001) geven aan dat een tekort aan (effectieve) training een grote rol speelt in het niet melden van vermoedens van kindermishandeling. Leerkrachten voelen zich onvoldoende gesteund door de school en bredere (school)gemeenschap wanneer zij een melding moeten doen of hebben gedaan (Crenshaw et al., 1995; Kenny, 2001). Kenny toont met haar onderzoek (2004) ook aan dat leerkrachten angst en stress ervaren wanneer zij een melding moeten doen. Over de invloed van het geslacht van de leerkracht op het melden van vermoedens bestaat geen eensgezindheid, maar volgens Crenshaw 1995, Kenny 2001 en O'Toole 1999 heeft dit wel degelijk een invloed. Vrouwelijke leerkrachten zouden niet significant meer melden, maar wel vaker collega's ondersteunen in het melden van hun vermoedens (Kenny, 2001).

Onderzoek naar het melden van vermoedens van kindermishandeling door professionals die met kinderen en gezinnen werken toont aan dat veel van de redenen die zij hebben om niet te melden overeenkomen met de redenen die bij leerkrachten werden teruggevonden. Professionals zijn bang om door het melden van een vermoeden van kindermishandeling de relatie met het kind of het

gezin met wie zij werken te schaden (Lazenbatt & Freeman, 2006). Daarnaast geven veel professionals aan dat zij geen of onvoldoende training hebben gekregen hebben over kindermishandeling en hier vaak heel weinig ervaring mee hebben (Pollak & Levy, 1989). Tite (1993) toonde met zijn onderzoek aan dat professionals vinden dat ze niet over genoeg bewijsmateriaal beschikken om een melding te kunnen doen. Ze kiezen er dan voor om eerst te wachten tot ze genoeg bewijs hebben verzameld door een oogje in het zeil te houden. Factoren van een geval van mishandeling zelf die een invloed hebben op het meldgedrag van professionals en leerkrachten zijn onder andere het type mishandeling, de frequentie van de mishandeling en de etniciteit van het kind. Vermoedens van mishandeling bij kinderen met een andere huidskleur worden immers sneller gemeld bij de daarvoor bevoegde diensten (Hansen, 1997; Vanderfaeillie, De Ruyck, Galle, Van Dooren, & Schotte, 2018; Walsh et al., 2008). Zoals eerder vermeld toonde Kenny (2001) met haar onderzoek aan dat naast de angst om een foute melding te doen, een tekort aan vertrouwen in de bevoegde instanties bijdragen aan de beslissing van de leerkrachten om hun vermoeden van kindermishandeling niet te melden. Zij wordt hierin bijgestaan door Delaronde, King, Bendel en Reece (2000) die aangeven dat ook veel andere professionals denken dat een melding van een vermoeden van kindermishandeling schadelijk is voor kinderen omdat dit kan leiden tot een uithuisplaatsing van het kind. De definiëring van wat kindermishandeling nu precies inhoudt is ook een bepalende factor. Sommige professionals geven aan dat ze een pedagogische tik op de billen geen mishandeling vinden terwijl anderen dit misschien wel al zien als mishandeling (Tite, 1993).

2.3 Theory of Planned Behavior

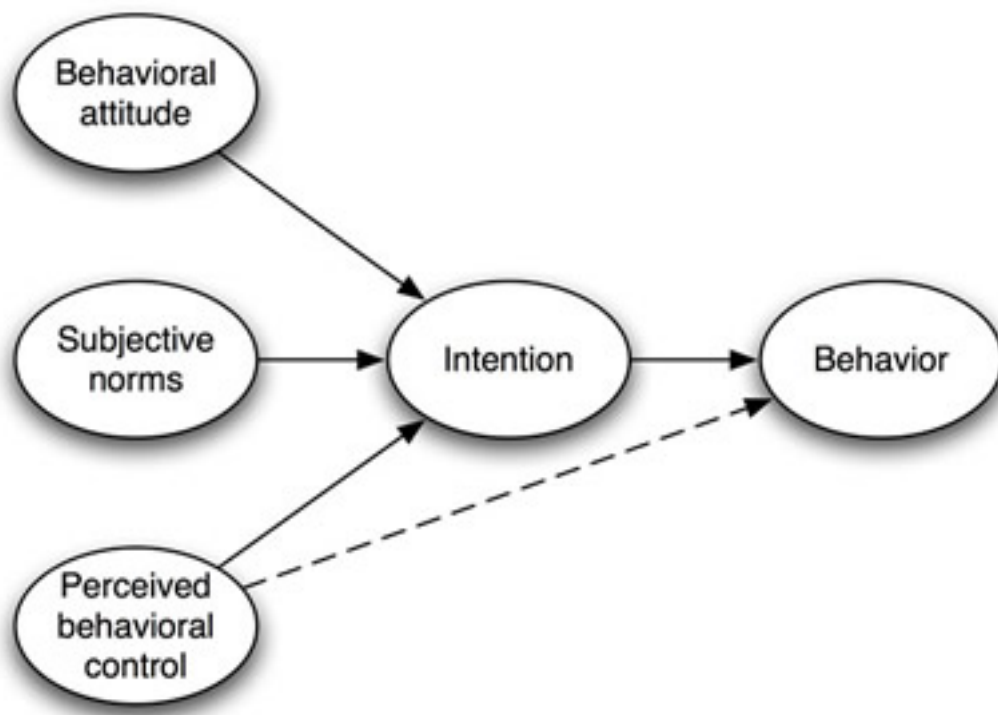
De Theory of Planned Behavior stelt dat het gedrag van een persoon het best verklaard en voorspeld kan worden door de intentie van die persoon om een vooropgesteld gedrag te stellen. Intenties kunnen gezien worden als de bedoelingen of voornemens om een gedrag te stellen maar tonen ook aan in welke mate men bereid is om zich in te spannen om het gedrag te kunnen stellen. Hoe sterker de intentie om een vooropgesteld gedrag te stellen, hoe meer kans er bestaat dat het gedrag ook effectief gesteld wordt (Ajzen, 1991).

De intentie wordt, volgens de Theory of Planned Behavior, op haar beurt gevormd door drie bepalende factoren. De attitudes die men heeft ten aanzien van het (vooropgestelde) gedrag, de subjectieve norm die men ervaart met betrekking tot dat gedrag en de waargenomen

gedragscontrole (Ajzen, 1985). De attitude wordt begrepen als de houding tegenover of de mening over het gedrag. Wanneer men het gedrag en/of de gevolgen ervan positief beoordeelt zal de intentie om het gedrag te stellen sterker zijn, maar beoordeelt men het gedrag en/of de gevolgen ervan negatief dan zal die intentie klein of zelfs afwezig zijn. Ook hoe belangrijke anderen over het gedrag denken en of ze het gedrag zelf stellen speelt een belangrijke rol bij het vormen van een intentie. Dit noemt men de subjectieve norm, die ook kan begrepen worden als de sociale druk die men ervaart om een gedrag al dan niet te stellen. De derde bepalende factor is de waargenomen gedragscontrole die wordt gezien als de mate waarin men zichzelf in staat acht om het vooropgestelde gedrag ook daadwerkelijk te stellen. De waargenomen gedragscontrole wordt bepaald door hoe gemakkelijk of moeilijk het gedrag door de persoon gevonden wordt (Ajzen, 1991, 2012). Indien een persoon een positieve attitude ten aanzien van een bepaald gedrag heeft, de subjectieve norm over dit gedrag als positief ervaren wordt en de persoon zichzelf in staat acht om het gedrag te stellen, dan zal deze persoon een sterke intentie hebben om dat gedrag effectief te stellen (Ajzen, 1991).

Elk van de determinanten van de gedragsintenties worden bepaald door betekenisvolle informatie of overtuigingen die relevant zijn voor het vooropgestelde gedrag, de 'salient information' of 'salient beliefs'. De attitudes tegenover een gedrag worden gevormd door de gedragsovertuigingen, de normatieve overtuigingen determineren de subjectieve norm en de controleovertuigingen leggen de basis voor de waargenomen gedragscontrole. Elke gedragsovertuiging zal het gedrag in verband brengen met een bepaald gevolg dat ervoor zorgt dat er een positieve of negatieve attitude gevormd ten aanzien van een gedrag. De normatieve overtuigingen betreffen de kans dat anderen, die bijvoorbeeld om persoonlijke of werkgerelateerde redenen belangrijk zijn, het stellen van het vooropgestelde gedrag zullen goedkeuren of eerder afkeuren. In welke mate men het eens wil zijn met deze anderen zal de kracht van de invloed van de normatieve overtuiging op de subjectieve norm uiteindelijk bepalen. De controleovertuigingen zijn voor een aanzienlijk deel gebaseerd op vorige ervaringen met het gedrag in kwestie, maar worden ook beïnvloed door informatie van anderen zoals hun ervaringen met dit gedrag. De mate waarin de persoon gelooft dat die een gedrag kan stellen en de mate waarin de persoon gelooft dat dit volledig onder eigen controle zou gebeuren, bepalen samen de waargenomen of ervaren gedragscontrole ten aanzien van het gedrag (Ajzen, 2012).

De toevoeging van de waargenomen gedragscontrole is wat de Theory of Planned Behavior onderscheidt van zijn voorloper, de Theory of Reasoned Action. Daarbij stelt de meest recente versie van de theorie dat de waargenomen gedragscontrole het gedrag zowel indirect, via de intentie, als direct beïnvloedt (Armitage & Conner, 2001). Hoe minder een gedrag vrijwillig wordt, des te meer zal de waargenomen gedragscontrole waardevol zijn in het begrijpen en voorspellen van dat gedrag (Ajzen & Madden, 1986).

Figuur 1. Schema van de Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1985)

Uit de meta-analyse van Armitage & Conner (2010) blijkt dat gemiddeld gezien de intentie en waargenomen gedragscontrole goed correleren ($R = 0.52$) met gedrag en deze hierbij 27% van de variantie in gedrag verklaren. Daarnaast is ook de correlatie tussen attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole enerzijds en de intentie anderzijds, goed ($R = 0.63$). De drie componenten zijn samen verantwoordelijk voor 39% van de variantie in de intentie. De meta-analyse ondersteunt het gebruik van de Theory of Planned Behavior om intentie en gedrag te voorspellen, hierin is de voorspelling van zelf-gerapporteerd gedrag superieur aan dat van geobserveerd gedrag.

2.4 Effecten van training over kindermishandeling

Binnen het onderzoek naar de effecten van training over kindermishandeling op het vermogen van leerkrachten en andere professionals om signalen en indicatoren te kunnen identificeren en hun vermoedens te melden, wordt een onderscheid gemaakt tussen de training die ze krijgen tijdens hun opleiding (pre-service training) en de training of vorming die ze krijgen tijdens hun loopbaan (in-service training). Omtrent het effect van training op het vermogen van leerkrachten om signalen van kindermishandeling te herkennen en vermoedens ervan te melden, zijn de meningen verdeeld. Sommige onderzoeken vinden dat de huidige training leerkrachten niet genoeg voorbereidt op de rol die ze hierin moeten vervullen (Kenny, 2004; Walsh et al., 2005; Goebbels, Nicholson, Walsh, & De Vries, 2008), terwijl andere onderzoeken wel positieve gevolgen vinden van training over kindermishandeling (McIntyre, 1987; Baginsky, 2003). Over het feit dat leerkrachten en andere professionals beter en meer zouden moeten worden opgeleid in het herkennen en melden van kindermishandeling bestaat echter consensus (Dinehart & Kenny, 2015; Greco, Guilera, & Pereda, 2017; Hawkins & McCallum, 2001; Kenny, 2004).

Uit de literatuur komt naar voor dat de meerderheid van de professionals die werken met kinderen zoals leerkrachten, kinderverzorgsters, maatschappelijk/sociaal werkers, verpleegkundigen, ... aangeeft geen training over kindermishandeling te hebben gekregen tijdens hun opleiding (pre-service). Daarnaast zijn ze ook niet op de hoogte van de meldingsprocedures voor vermoedens van kindermishandeling wat wil zeggen dat ze waarschijnlijk tijdens hun loopbaan (in-service) ook niet getraind zijn geweest (Kenny, 2004). Dit wordt ook bevestigd in het onderzoek van Greco et al. (2017); hier gaf bijna 80% van de leerkrachten aan dat ze geen training over kindermishandeling hadden gekregen. Als gevolg hiervan rapporteerden leerkrachten dat ze weinig besef hadden van de omvang van het probleem, van signalen en indicatoren van kindermishandeling en hadden een aantal van hen foutieve opvattingen met betrekking tot dit thema (Greco et al., 2017). Ook andere professionals zoals dokters, verpleegsters, verzorgsters, ... geven aan nood te hebben aan training over kindermishandeling. Dit gaat dan vooral over het omgaan met het kind in kwestie en over de manier om de mishandeling te bespreken met de ouders (Yehuda, Attar-Schwartz, Ziv, Jedwab, Benbenishty, 2010). Een gebrek of tekort aan training wordt volgens Hawkins en McCallum (2001) geassocieerd met minder besef van de eigen verantwoordelijkheid om vermoedens van

kindermishandeling te melden en minder vertrouwen in de eigen bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te kunnen herkennen. Andere professionals melden ook een tekort aan kennis over het herkennen van signalen en melden van vermoedens van kindermishandeling (Lazenbatt & Freeman, 2006). Daarnaast blijkt een gebrek aan training ook gepaard te gaan met een kleinere bereidheid om effectief over te gaan tot het melden van vermoedens van kindermishandeling (Kenny, 2001) en minder kennis over de signalen die herkenning van kindermishandeling helpen detecteren (Mathews, 2011). Training bestaat namelijk voor een groot deel uit het herkennen van risicofactoren gelinkt aan kindermishandeling, de identificatie van signalen en kennis omtrent richtlijnen om hier op een gepaste manier op te kunnen reageren (Walsh et al., 2008). Een tekort aan deze kennis en vaardigheden kan bijdragen aan de beslissing van leerkrachten om hun vermoeden niet te melden (Walsh et al., 2011). Een tekort aan training zorgt voor onvoldoende kennis over en problemen met de interpretatie van procedures en richtlijnen omtrent het melden van vermoedens van kindermishandeling (Greco et al., 2017).

Goebbels et al. (2008) geven aan dat hoewel er training wordt gegeven over kindermishandeling aan leerkrachten, deze nog steeds te weinig melden. Het aantal uren training dat leerkrachten hadden gevolgd droeg in hun onderzoek niet significant bij tot het meer melden van vermoedens van kindermishandeling. Dit suggereert dat de (methode van) training niet doeltreffend is in het vergroten van de vaardigheid en/of neiging van leerkrachten om kindermishandeling te detecteren/herkennen en vermoedens ervan te melden (Goebbels et al., 2008). Uit onderzoek bij leerkrachten blijkt dat ze zelf aangeven niet over de adequate vaardigheden te beschikken om de verschillende vormen van kindermishandeling te herkennen, ook al hadden ze hier wel training in gekregen. En ook de pre-service training lijkt er niet voor te zorgen dat leerkrachten geloven dat ze over voldoende kennis beschikken betreffende de signalen van kindermishandeling. Het kan zelfs dat diegenen die wel enige training hadden gekregen over kindermishandeling zichzelf nog minder bekwaam inschatten in het herkennen van signalen omdat ze op de training hebben geleerd hoe complex dit allemaal kan zijn (Kenny, 2004). Leerkrachten die meer training hadden gekregen dan de basistraining waren wel beter in het herkennen van de verschillende vormen van kindermishandeling maar dit uitte zich jammer genoeg niet per se in het meer melden van vermoedens ervan (Walsh et al., 2005).

McIntyre (1987) vond in zijn onderzoek wel gunstige effecten van het krijgen van informatie over kindermishandeling in vormingen en trainingen op het werk of tijdens de opleiding. Leerkrachten die aangeven dat ze heel alert zijn voor de signalen van de verschillende vormen van kindermishandeling hadden significant meer training gekregen over kindermishandeling. Training biedt leerkrachten namelijk een grotere kennis over kindermishandeling die ze nodig hebben om deze adequaat te kunnen herkennen (McIntyre, 1987). Grondige kennis van de definities van kindermishandeling en de hiermee geassocieerde indicatoren zorgen voor meer vertrouwen bij nieuwe leerkrachten om hun rol in het meldingsproces te vervullen (Baginsky, 2003). Hoewel weinig is geweten over het verband tussen de aard, de duur of lengte van de training en het vermogen van leerkrachten om vermoedens effectief te melden, tonen studies wel aan dat training op korte termijn een positieve impact heeft op het vertrouwen van leerkrachten in hun eigen bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te herkennen (Baginsky, 2003; Hawkins & McCallum 2001). Baginsky (2003) toont met zijn onderzoek ook aan dat leerkrachten die naast in-service training ook pre-service training hebben gekregen tijdens hun opleiding meer vertrouwen hadden in hun vaardigheden om signalen te herkennen en vermoedens te melden dan leerkrachten die geen pre-service training hadden gekregen tijdens hun opleiding. Wanneer kindermishandeling overduidelijk was, maakte training weinig tot geen verschil in de bereidheid van leerkrachten om te melden. Wanneer de situatie echter meer ambigue of onduidelijk was, zag men bij leerkrachten die training hadden gekregen een grotere bereidheid om hun vermoeden toch te melden (Hawkins & McCallum 2001).

2.5 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvraag waar men in deze masterproef een antwoord op tracht te vinden is de volgende: 'Wat is het effect van een vorming over kindermishandeling bij toekomstige leerkrachten lager onderwijs en maatschappelijk werkers op het herkennen van signalen en melden van vermoedens van kindermishandeling?'. De Theory of Planned Behavior is de leidraad voor de bevraging. Hierbij zijn de deelvragen: 1) Heeft de vorming een invloed op de attitudes van de studenten ten aanzien van het melden van een vermoeden van kindermishandeling? 2) Wordt de subjectieve norm die studenten ervaren omtrent het melden van een vermoeden van kindermishandeling beïnvloed door de vorming? 3) Heeft de vorming een effect op de zelf gerapporteerde competenties van de studenten in het herkennen van signalen en indicatoren van

kindermishandeling en het melden van vermoedens ervan? 4) Heeft de vorming een effect op de intentie van de studenten om vermoedens van kindermishandeling in de toekomst te melden?

Uit de literatuurstudie blijkt enerzijds dat veel leerkrachten en professionals geen of heel weinig training hebben gekregen met betrekking tot kindermishandeling. Een tekort aan training wordt geassocieerd met weinig besef van de omvang van het probleem, weinig kennis over indicatoren en signalen van kindermishandeling, minder besef van de verantwoordelijkheid, een lager vertrouwen in de eigen bekwaamheid om signalen te herkennen en een minder grote bereidheid om vermoedens te melden. Uit andere onderzoeken blijkt dat professionals die werken met kinderen zoals leerkrachten, kinderverzorgsters, maatschappelijk/sociaal werkers, verpleegkundigen, ... die wel training hebben genoten zich nog steeds niet beter voorbereid voelden om hun rol te vervullen, niet beduidend meer melden en niet meer vertrouwen hebben in hun vaardigheden om signalen te herkennen. Anderzijds vinden sommige onderzoeken wel betekenisvolle effecten van vormingen of trainingen over kindermishandeling. Meer training leidt tot een grotere kennis van signalen van kindermishandeling. Kennis van definities en signalen leidt tot meer vertrouwen in de eigen competenties. Vooral bij professionals die recent een training kregen zag men de impact ervan op het vertrouwen van deze professionals om signalen te herkennen. Algemeen bestaat er consensus rond het feit dat studenten en professionals onvoldoende voorbereid worden op de belangrijke rol die zij moeten spelen. Anderzijds zijn de onderzoeken die positieve effecten van training vinden duidelijk in de minderheid, hetgeen vragen oproept over de kwaliteit van de trainingen en vormingen die worden gegeven.

We verwachten vooral een effect van de vorming vooral op de kennis van de signalen en het vertrouwen van de studenten in hun bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te herkennen. Deze verwachting wordt nog versterkt doordat in dit onderzoek de vragenlijst net voor en net na de vorming werd afgenomen. Natuurlijk kan men zich vragen stellen bij de lange-termijn effecten van een vorming, hier gaan we in dit onderzoek geen antwoord op kunnen geven. We kunnen op basis van de literatuur niet verwachten dat de studenten meer vermoedens zullen melden. We verwachten ook niet dat ze zich beter bewust zullen zijn van hun verantwoordelijkheid in het beschermen van kinderen door signalen te herkennen en vermoedens te melden.

3. Methode

Voor dit onderzoek werd ervoor gekozen om bij studenten die een vorming inzake het herkennen en melden van kindermishandeling genoten en die volgend jaar op een professionele manier met kinderen en/of gezinnen zullen werken een vragenlijst over het herkennen en melden van kindermishandeling af te nemen. Het doel hiervan is om na te gaan welk effect de vorming over kindermishandeling heeft op de zelf-gerapporteerde attitudes, de sociale normen, competenties en intenties van de studenten om signalen van mishandeling te herkennen en vermoedens ervan te melden.

3.1 Respondenten

Er werd gekozen voor de laatstejaars studenten van de opleiding leerkracht lager onderwijs en van de opleiding Sociaal werk die voor de optie Maatschappelijk werk hebben gekozen aan de Erasmus Hogeschool in Brussel. Er deden initieel 43 studenten mee aan het onderzoek, onder hen 23 studenten leerkracht lager onderwijs en 20 studenten sociaal werk met optie maatschappelijk werk. De groep telde in het totaal 5 mannen en 38 vrouwen. De gemiddelde leeftijd van de studenten was 23 jaar, de jongste deelnemers waren 20 jaar en de oudste deelnemster was er 46. Via het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel bestond de mogelijkheid om twee vormingen over kindermishandeling bij te wonen die gegeven werden aan studenten van de hiervoor genoemde opleidingen. De deelnemers werden op voorhand geïnformeerd dat er een onderzoek gekoppeld was aan de vorming die gegeven werd en alle studenten gaven hun akkoord tot deelname. Alle deelnemers ondertekenden een *informed consent* (Bijlage 3) waarin de opzet van het onderzoek kort geschetst werd en aangegeven werd dat de gegevens volledig anoniem en vertrouwelijk zouden worden verwerkt.

De studenten die deelnamen aan dit onderzoek hadden op het moment van de vorming een stage achter de rug waarbij zij allemaal op een professionele manier met kinderen en/of gezinnen hebben gewerkt. Delen 6 en 7 bevragen de stage-ervaringen en in welke mate de studenten op de stage in contact zijn gekomen met (vermoedelijke) gevallen van kindermishandeling. De meeste studenten geven aan nog nooit een vermoeden van kindermishandeling gemeld te hebben. 82,5% heeft nooit een vermoeden van seksueel misbruik gemeld en 72,5% van de studenten geeft aan

nooit een vermoeden van lichamelijke verwaarlozing of emotionele mishandeling te hebben gemeld. Meer dan de helft heeft gedurende de stage geen enkel vermoeden van lichamelijke mishandeling (67,5%) of emotionele verwaarlozing gemeld (57,5%). Nog belangrijker voor dit onderzoek is dat 25,0% van de studenten aangeeft dat zij ooit al eens een vermoeden van kindermishandeling hadden, maar dit niet hebben gemeld. 60,0% van de studenten vond niet dat kindermishandeling een veelvoorkomend probleem was op hun stageplaats. Ongeveer een derde van de studenten (35,0%) gaf aan dat zij op hun stageplaats onvoldoende beroep konden doen op gespecialiseerd ondersteunend personeel om te helpen bij problemen rond kinderbescherming. Van alle studenten geeft 60,0% aan dat er op hun stageplaats niet veel discussie was over de bescherming van kinderen. Iets meer dan de helft van de studenten (55,0%) geeft ook aan dat er onvoldoende vergaderingen op de stageplaats waren om vermoedens van kindermishandeling te bespreken en op te volgen.

3.2 De vorming over kindermishandeling

De studenten die meededen aan het onderzoek kregen tussen de eerste en de tweede bevraging een vorming over kindermishandeling. De vorming werd gegeven door een ervaren medewerker van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel die reeds jaren werkt met gezinnen waar een vermoeden is van kindermishandeling. Deze medewerker geeft dezelfde vorming al vijf jaar meerdere keren per jaar aan studenten en professionals. De vorming duurt ongeveer twee lessen met een kleine pauze na het eerste uur. Inhoudelijk zou de vorming slechts een goed uur in beslag nemen, maar het is steeds de bedoeling van de VK-medewerker om deze zo interactief mogelijk te laten verlopen.

De vorming begint met uitleg van het begrip kindermishandeling en de definiëring die het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel (VK) hanteert. De verschillende vormen van kindermishandeling worden toegelicht met steeds voorbeelden en foto's ter verduidelijking. Vervolgens worden ook de signalen van de verschillende soorten kindermishandeling en de gevolgen ervan aangegeven, ook steeds met voorbeelden. In het laatste stuk wordt meer uitleg gegeven over de werking van het VK, en hoe de studenten later bij ons terecht kunnen. Tenslotte wordt uitleg gegeven omtrent de meldingsprocedures bij de bevoegde instanties en worden handvaten uitgereikt om op een gepaste manier te kunnen reageren bij een vermoeden van

kindermishandeling. Op het einde van de vorming wordt aan de hand van 7 vragen de tevredenheid over de vorming bij de studenten nagegaan, die resultaten staan in Bijlage 2.

3.3 De vragenlijst

De vragenlijst die in dit onderzoek werd gebruikt was een vertaling van een bestaande vragenlijst die gebruikt werd in het onderzoek van Goebbels, Nicholson, Walsh en De Vries (2008). De originele vragenlijst is de 'Reporting Child Abuse and Neglect Questionnaire' die werd gebruikt voor een onderzoek bij leerkrachten in Australië. Er werd voor deze vragenlijst gekozen omdat ze grotendeels gebaseerd is op de 'Theory of Planned Behavior' die in dit onderzoek ook wordt gebruikt. De items zijn gericht op de verschillende factoren die het gedrag volgens de theorie direct of indirect beïnvloeden. De items werden vertaald naar het Nederlands door gebruik te maken van de 'forward-backward translation'. De eerste vertaling van het Engels naar het Nederlands gebeurde door mezelf, de vragenlijst werd hierna door een professionele vertaler opnieuw vertaald naar het Engels om op die manier de kwaliteit van de eerste vertaling na te gaan en deze te kunnen verbeteren. Enkele kleine puntjes werden aangepast zodat de vragenlijst geschikt was voor studenten. Zo werd ze bijvoorbeeld veralgemeend naar alle andere professionals die met kinderen werken of gaan werken, zodat voor de studenten Sociaal Werk dezelfde vragenlijst gebruikt kon worden. Op die manier werd 'school' bijvoorbeeld 'werk' of 'stageplaats' en werden 'leerlingen' eerder 'kinderen/jongeren' of 'cliënten' genoemd. De vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 3.

Deel 1 bevroeg de attitudes ten aanzien van gedrag, hier dus het melden van vermoedens van kindermishandeling werden bevroegd door middel van 19 stellingen waar de studenten steeds moesten aangeven in welke mate ze hiermee akkoord gingen, gaande van (1) Helemaal niet akkoord tot (5) Helemaal akkoord. 9 van de stellingen gingen de mogelijke positieve gevolgen van een melding na (bijv. 'Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling en -verwaarlozing, zou ik... Het gevoel hebben dit kind te beschermen tegen verdere schade'), de 10 andere stellingen gingen na wat voor de studenten mogelijke negatieve gevolgen zouden kunnen zijn van het melden van hun vermoeden van kindermishandeling (bijv. 'Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling en -verwaarlozing, zou ik... bezorgd zijn om de onmiddellijke veiligheid van het kind').

De subjectieve norm of sociale invloeden die bij studenten bestaan rond het melden van vermoedens werden in deel 2 bevroegd door middel van 14 stellingen waarbij de studenten

opnieuw moesten aangeven in welke mate ze ermee akkoord gingen, gaande van 'Helemaal niet akkoord' tot 'Helemaal akkoord'. De stellingen gingen na in welke mate de studenten dachten dat de collega's op hun stageplaats, de directies op hun stageplaats of werk, hun niet-professionele vrienden en familie, het CLB, het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling en andere cliënten of ouders van andere kinderen vonden dat zij een vermoeden van kindermishandeling zouden moeten melden en in welke mate zij zich door deze personen gesteund zouden voelen.

De waargenomen gedragscontrole van studenten werd bevestigd in deel 3 door middel van 16 stellingen. De eerste zeven peilden hoe moeilijk of hoe makkelijk de studenten het zouden vinden om hun vermoeden van kindermishandeling te melden in verschillende situaties, gaande van 'Heel moeilijk' tot 'Heel makkelijk'. De daaropvolgende vijf stellingen gingen voor elke vorm van kindermishandeling na hoeveel vertrouwen de studenten hebben in hun bekwaamheid om indicatoren en waarschuwingssignalen te herkennen, gaande van 'Helemaal geen vertrouwen' tot 'Veel vertrouwen'. De 4 laatste stellingen die naar de waargenomen gedragscontrole peilen bevestigden het vertrouwen van studenten in hun bekwaamheid om signalen en indicatoren van kindermishandeling en verwaarlozing te herkennen in verschillende situaties, ook hier gaan de antwoordmogelijkheden van 'Helemaal geen vertrouwen' tot 'Veel vertrouwen'.

Deel 4 bevestigde de intenties van de studenten om vermoedens van kindermishandeling in de toekomst te melden door middel van 5 stellingen waarbij de studenten moesten aangeven in welke mate ze ermee akkoord gingen, gaande van 'Helemaal niet akkoord' tot 'Helemaal akkoord'.

De toekomstige (actie)plannen van de studenten met betrekking tot het adequaat herkennen van signalen en indicatoren van kindermishandeling werden in deel 5 bevestigd door middel van 4 stellingen waarbij de studenten moesten aangeven in welke mate ze akkoord waren, gaande van 'Helemaal niet akkoord' tot 'Helemaal akkoord'.

Ook de ervaringen van de studenten met het melden van vermoedens van kindermishandeling op hun stageplaats werd bevestigd, hierbij moesten de studenten aangeven hoe vaak zij een vermoeden van de verschillende vormen van kindermishandeling hadden gemeld. Dit deel bestond uit 6 stellingen waarbij de antwoordmogelijkheden gingen van 'Nooit' tot 'Vaak'. Hierna werd bevestigd hoe er op de stageplaats van de studenten werd omgegaan met en gekeken naar het onderwerp 'kindermishandeling'. De studenten moesten ook hier bij 4 stellingen aangeven in welke mate ze ermee akkoord gingen, gaande van 'Helemaal niet akkoord' tot 'Helemaal akkoord'. De resultaten hiervan werden toegevoegd aan de beschrijving van de respondenten in de methode.

In deel 8 werd nagegaan over hoeveel kennis de studenten beschikten betreffende de meldingsprocedures van vermoedens van kindermishandeling. Ook hier moesten de studenten bij 14 stellingen aangeven in welke mate ze ermee akkoord gingen, gaande van 'Helemaal niet akkoord' tot 'Helemaal akkoord'. De laatste twee delen van de vragenlijst maken geen deel uit van de Theory of Planned Behavior, maar omdat onvoldoende kennis over meldingsprocedures en ervaring met het melden van vermoedens uit voorgaand onderzoek naar voor kwamen als een belangrijke factoren die het melden beïnvloedden, werden deze aan de vragenlijst toegevoegd. Helemaal op het einde van de vragenlijst werd aan de studenten de leeftijd en het geslacht gevraagd.

De vragenlijst werd twee keer ingevuld door de studenten, namelijk één keer net voor de vorming begon en één keer net nadat de vorming gegeven werd. Het was twee maal dezelfde vragenlijst met uitzondering van de delen waarop sowieso geen verandering verwacht wordt, zoals de ervaring op de stageplaats. Deze delen werden bij de tweede bevraging weggelaten, maar hier werd wel een extra deel toegevoegd over de vorming die de studenten net gekregen hadden en in welke mate ze die nuttig vonden. Delen 1, 2, 3, 4, 5 en 8 werden dus twee maal bevroegd, delen 6 en 7 werden enkel voor de vorming bevroegd en deel 9 zat enkel in de vragenlijst na de vorming.

3.4 De data-analyse

De gegevens uit de vragenlijsten werden ingevoerd en verwerkt met behulp van IBM SPSS Statistics 25.0. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen de items die zowel voor als na de vorming werden bevroegd en de items die slechts één maal werden bevroegd omdat hier geen verandering in werd verwacht (bijv. 'Hoe vaak heeft u gedurende uw stage een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing niet gemeld?'). De antwoorden op de items die één maal werden bevroegd werden verwerkt aan de hand van *frequencies* om zicht te krijgen op het percentage studenten die een bepaald antwoord gaf. De items die twee maal werden bevroegd werden geanalyseerd door middel van *paired-samples t-tests*. Door het grote aantal items en bijgevolg het grote aantal t-testen en de daarbij horende kans op het trekken van een foute conclusie, werd er besloten om eerst na te gaan welke items via factoranalyse konden worden geclusterd.

In de eerste plaats werd de dataset grondig gecontroleerd. Bij het invoeren van de data werden twee soorten missings gevonden: de eerste soort zijn vragen die door de studenten werden

opengelaten terwijl ze eigenlijk ingevuld moesten worden, de tweede soort zijn vragen waarbij studenten meer dan één antwoordmogelijkheid hebben aangekruist. Door de data te screenen op deze twee soorten missings bleek dat drie respondenten samen verantwoordelijk waren voor meer dan de helft van alle missings en werd er besloten om deze drie respondenten eruit te laten. Om de vragen te kunnen clusteren en hierbij zo min mogelijk last te ondervinden van de missing waarden, werd ervoor gekozen om de missings te laten schatten door gebruik te maken van de *expectation maximization (EM) algorithm*. Dit is een iteratieve methode waarbij een waarde wordt gegeven aan ontbrekende data als meest waarschijnlijk ingeschatte waarden op basis van algemene antwoordpatronen. Om deze schatting te mogen toepassen wordt als vuistregel vooropgesteld dat de missings (per item) niet meer dan 2% van de totale steekproef uitmaken. Daarnaast mag de Little's missing completely at random test niet significant zijn. Deze test gaat de nulhypothese na dat de missings volledig willekeurig zijn, wanneer deze significant is wordt besloten dat de missings niet volledig willekeurig zijn en mag de EM niet toegepast worden. Door het verwijderen van de drie studenten die verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de missings en de niet significante chi-kwadraat bij de Little's MCAR ($\chi^2=0.000$, $p=1.000$) werd aan de voorwaarden voor de EM voldaan en werd deze uitgevoerd. Hierbij werd ook aan SPSS gevraagd om een nieuwe dataset te creëren zonder deze drie studenten en met de geschatte waarden in plaats van de missings.

Aan de hand van een verkennende factoranalyse (met een *varimax rotatie*) werd nagegaan in hoeveel dimensies/componenten de vragen zouden worden opgedeeld en welke vragen op welke dimensie laadden. Het criterium dat bepaalt in hoeveel dimensies de items worden opgedeeld, is de eigenwaarde die hoger dan 1,00 moet zijn. Nadat de componenten werden bepaald door de factoranalyse werd bij de vragen die op dezelfde component laadden de interne consistentie berekend. De resultaten van de factoranalyse boden echter onvoldoende houvast om de dimensies van de verschillende modelcomponenten (attitude, subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole, intenties, actieplannen) verder in te delen met deze statistische techniek en wel omwille van vier argumenten:

1. Het aantal factoren dat met een Eigenwaarde >1 weerhouden werd, lag veel te hoog. Zo werden in het eerste deel de 19 vragen in maar liefst zeven componenten opgedeeld, waarbij de laatste componenten een zeer kleine variantie verklaarden van het groter geheel.

2. Als we die indeling zouden volgen bleek dat in de resultaten van pre-meting en postmeting amper de helft van de Cronbach's alpha waarden boven de grootteorde 0.6 lag¹. Bovendien bleken een aantal van die alpha-waarden negatief wat erop kan wijzen dat er sprake is van een negatieve inter-item correlatie, hetgeen interpretatie bemoeilijkt. Vooral omdat een aantal vragen (1_3, 1_8, 1_10 en 1_16) al in omgekeerde richting werden hercodeerd.

3. De componenten die de factoranalyse aangaf waren verschillend voor pre-meting en postmeting, waardoor de schalen inhoudelijk verschillend zouden zijn en de scores dus niet vergeleken konden worden.

4. De voorgestelde bundeling op basis van de factoranalyse was vaak inhoudelijk niet te verantwoorden. Zo stelden de analyseresultaten voor om vragen 1_3 en 1_18 samen te nemen, terwijl de ene vraag gaat over de juridische gevolgen wanneer men een vermoeden niet zou melden (instrumenteel/institutioneel), terwijl de andere vraag gaat over een kind beschermen door een vermoeden te melden (affectief).

Omwille van het voorgaande hebben we ons bijgevolg niet gebaseerd op de resultaten van de factoranalyse (deze staan in Bijlage 1), maar werd ervoor gekozen om de items eerst inhoudelijk te bundelen en vervolgens steeds na te gaan of de interne consistentie voldoende hoog was. De items die een te lage interne consistentie hadden werden niet gebundeld maar bleven als aparte vragen weerhouden in het onderzoek. Naast het feit dat dit resulteerde in een betere inhoudelijke overeenkomst van de geclusterde vragen, bleek ook dat de waarden van Cronbach's alpha van de vragen die samengenomen werden steeds boven de 0.6 lagen en dit zowel in de pre-meting en de postmeting.

Bij het deel dat de attitudes nagaat rond het melden van vermoedens dienden eerst een aantal vragen gehercodeerd worden, dit omdat sommige items naar de positieve attitudes peilen en andere naar de negatieve attitudes. Idealiter wordt er vaak van uitgegaan dat er een goede interne consistentie is vanaf een Cronbach alpha waarde boven de 0.7, maar gerenommeerde kwantitatieve methodologen als Hair, Babin, en Anderson (2010) stellen dat een waarde boven 0.6 aanvaardbaar is. Wanneer er slechts twee vragen werden samengenomen werd gekozen om in plaats van de Cronbach's alpha de Spearman-Brown split-half reliability coefficient te gebruiken, omdat deze minder rekening houdt met het aantal items dat wordt samengenomen. Om na te gaan of er statistisch significante verschillen waren tussen de schaalscores van de studenten voor de

¹ Verder in dit deel wordt uitgelegd waarom in deze masterproef werd gekozen om een Cronbach's alpha waarde van 0.6 als voldoende hoog te aanvaarden.

vorming en de antwoorden na de vorming werd ten slotte overgegaan tot de analyse aan de hand van gepaarde t-testen. Hoewel er nog steeds veel t-testen overbleven en men dus voorzichtig moet zijn met de conclusies die getrokken worden uit de resultaten, was het toch mogelijk om het aantal te verminderen door een aantal vragen te clusteren. In onderstaande tabel worden de geclusterde items weergegeven met steeds erbij vermeld welke vragen werden samengenomen met de bijhorende interne consistenties bij de pre- en postmeting. Hierbij staat item 1_1 bijvoorbeeld voor vraag 1 van deel 1 en item 2_5 voor vraag 5 van deel 2, met welk thema elk deel overeenkomt werd reeds uitgelegd in de methode.

Tabel 1: Clustering van de vragen

Schaalvraag	n Items	alpha (pre-meting)	alpha (postmeting)
Verantwoordelijkheid (1_1 + 1_2)	2	0,63	0,82
sociale druk om te melden stage (2_1 + 2_1)	2	0,93	0,69
sociale druk om te melden professionals (2_4 + 2_5)	2	0,78	0,72
sociale steun bij het melden stage (2_7 + 2_8)	2	0,85	0,66
sociale steun bij het melden professionals (2_10 + 2_11)	2	0,76	0,76
consequent melden collega's + directie (2_13 + 2_14)	2	0,72	0,71
competentie melden (3_1 + 3_2 + 3_3 + 3_4 + 3_5 + 3_6 + 3_7)	7	0,75	0,74
competentie soorten kindermishandeling herkennen (3_8 + 3_9 + 3_10 + 3_11 + 3_12)	5	0,75	0,68
competentie situaties kindermishandeling herkennen (3_14 + 3_15 + 3_16)	3	0,85	0,8
informatie kindermishandeling opzoeken (4_2 + 4_3 + 4_3)	3	0,67	0,81
kennis meldingsprocedure daders (8_6 + 8_7 + 8_8 + 8_9)	4	0,95	0,97
kennis meldingsprocedure soorten kindermishandeling (8_10 + 8_11 + 8_12 + 8_13 + 8_14)	5	0,95	0,97

4. Resultaten

In het volgende deel worden de resultaten van de statistische analyse van de gegevens uit de vragenlijsten nader verklaard.

4.1 Attitudes

De verantwoordelijkheid die de studenten al dan niet voelen om vermoedens van kindermishandeling te melden, werd niet significant beïnvloed door de vorming van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel: $t(39)=-0.434$, $p=0.667$. Zowel de professionele als de persoonlijke verantwoordelijkheid die studenten voelen was ook voor de vorming al aanwezig. 82,5% van de studenten geeft aan het melden van kindermishandeling te zien als hun professionele verantwoordelijkheid, 97,5% ziet dit als hun persoonlijke verantwoordelijkheid.

Wel gaven de studenten na de vorming significant minder aan bezorgd te zijn om de onmiddellijke veiligheid van het kind wanneer zij een vermoeden van kindermishandeling zouden melden: $t(39)=3.134$, $p=0.003$. Dit was echter niet het geval voor de bezorgdheid omtrent de impact die een melding kan hebben op de relatie van de professional/leerkracht met het kind: $t(39)=1.302$, $p=0.200$. Ook de twijfels die de studenten hadden rond het adequaat reageren van de bevoegde instanties op hun melding, waren niet beduidend meer of minder aanwezig na de vorming: $t(39)=1.125$, $p=0.268$. Studenten gaven na de vorming niet meer of minder aan het gevoel te hebben dat het melden van een vermoeden de situatie voor het kind zou verslechteren: $t(39)=0.672$, $p=0.506$. Maar ook op de positieve attitudes die de studenten hadden omtrent het melden van vermoedens van kindermishandeling had de vorming geen significant effect. Ze hadden niet meer het gevoel dat ze door een melding te doen het kind beschermen tegen verdere schade: $t(39)=-0.595$, $p=0.555$. Hetzelfde geldt voor het gevoel met een melding het juiste te doen voor het kind: $t(39)=0.819$, $p=0.418$ of het gevoel op die manier te helpen om kindermishandeling in de gemeenschap te verminderen: $t(39)=0.183$, $p=0.855$.

Op het vlak van attitudes betreffende het melden van vermoedens van intra-familiale kindermishandeling, gaven studenten na de vorming significant meer aan te denken dat het melden van een vermoeden de situatie voor het gezin en de familie van het kind op lange termijn zou verbeteren: $t(39)=-3.023$, $p=0.004$. Dit zien we echter niet bij de bezorgdheid die studenten hebben over de impact die een melding kan hebben op hun (professionele) relatie met de ouders of andere familieleden van het kind. Hierbij zag men geen significant verschil tussen de resultaten voor en na de vorming: $t(39)=1.482$, $p=0.146$. We zien echter wel dat ongeveer de helft, 52% bij

de pre-meting en 42% bij de postmeting, hier wel bezorgd om is. Deze bevinding is in lijn met voorgaand onderzoek dat aantoonde dat deze bezorgdheid één van de belangrijkste factoren is die leerkrachten en professionals ervan weerhoudt hun vermoeden te melden (Kenny, 2004). Studenten geven na de vorming significant meer aan dat ze zich zorgen zouden maken over de juridische gevolgen voor zichzelf wanneer ze een vermoeden van kindermishandeling niet zouden melden $t(39)=-2.389$, $p=0.022$. Ze geven ook marginaal significant meer aan dat ze op dat moment zo bezorgd zijn over het kind dat ze 's nachts moeite zouden hebben met slapen $t(39)=-1.749$, $p=0.088$.

Tabel 2: Resultaten Attitudes ten aanzien van het melden van een vermoeden van kindermishandeling

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
Verantwoordelijkheid die studenten ervaren om vermoedens van kindermishandeling te melden (1_1 + 1_2)	-0,434	39	0,667	6,88	1,202	6,96	1,053
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik het gevoel hebben dit kind te beschermen tegen verdere schade (1_3)	-0,595	39	0,555	2,90	0,709	2,98	0,800
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik bezorgd zijn om de onmiddellijke veiligheid van het kind (1_4)	3,134	39	0,003	3,40	0,545	3,08	0,730
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik bezorgd zijn over de negatieve impact die dit kan hebben op mijn relatie met het kind (1_5)	1,302	39	0,200	2,55	1,011	2,30	0,966
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik het gevoel hebben dat ik het juiste heb gedaan voor het kind in kwestie (1_8)	0,819	39	0,418	3,13	0,723	3,00	0,847
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik twijfels hebben over het vermogen van de instanties om adequaat op mijn melding te reageren (1_9)	1,125	39	0,268	2,20	0,758	2,03	0,862
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik het gevoel hebben dat ik hielp kindermishandeling en verwaarlozing te verminderen in onze gemeenschap (1_10)	0,183	39	0,855	2,55	0,783	2,53	1,086
Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik het gevoel hebben dat dit de situatie voor het kind slechter zou maken (1_12)	0,672	39	0,506	2,31	0,965	2,19	0,901
Na het melden van een vermoeden van intra-familiale kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik bezorgd zijn over de impact die dit heeft op mijn relatie met de ouders van het kind in kwestie (1_14)	1,482	39	0,146	2,3	0,911	2,1	0,928
Na het melden van een vermoeden van intra-familiale kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik denken dat dit de situatie voor de familie/het gezin van dat kind op lange termijn zal verbeteren (1_16)	-3,023	39	0,004	2,56	0,709	2,87	0,648
Door het niet melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik zo bezorgd zijn over dat kind dat ik 's nachts moeite zou hebben met slapen (1_17)	-1,749	39	0,088	2,73	0,784	2,93	0,764
Door het niet melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik me zorgen maken over de mogelijke juridische gevolgen voor mezelf (1_19)	-2,389	39	0,022	1,95	0,932	2,38	0,772

4.2 Subjectieve norm

Op de vraag welke personen of instanties volgens de studenten zouden vinden dat ze elk vermoeden van kindermishandeling moeten melden, werd bij geen van de mogelijke opties een significant verschil gevonden tussen voor en na de vorming. Dit valt binnen de verwachting aangezien een vorming weinig zal veranderen aan de druk die studenten al dan niet ervaren van verschillende personen of instanties. Wel blijkt dat de studenten zich na de vorming meer gesteund zouden voelen door het CLB en het VK wanneer zij een vermoeden zouden melden: $t(39)=-3.619$, $p=0.001$. Dit was de enige variabele van deel 2 waar een effect verwacht werd omdat de vorming door het VK zelf wordt gegeven en het CLB en VK als ondersteunende partners naar voor werden geschoven tijdens de vorming. Op de steun die de studenten ervaren van andere personen of instanties werd in lijn met de verwachting ook geen significant effect gevonden.

Tabel 3: Resultaten subjectieve norm omtrent het melden van vermoedens van kindermishandeling

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
Sociale steun die studenten ervaren van professionals bij melding (2_10 + 2_11)	-3,619	39	0,001	5,80	1,505	6,38	1,390

4.3 Competenties/zelfwerkzaamheid

Zowel op het vlak van het herkennen van signalen van kindermishandeling als bij het melden van vermoedens ervan ziet men dat studenten na de vorming meer vertrouwen hebben in hun bekwaamheid. Studenten geven na de vorming marginaal significant meer aan vertrouwen te hebben in hun bekwaamheid om indicatoren en signalen van kindermishandeling te kunnen herkennen: $t(39)=-1.796$, $p=0.080$. Daarnaast zien we bij de competentie dat de studenten die vertrouwen hadden in hun vaardigheid om signalen van een bepaalde soort kindermishandeling te herkennen, ook meer vertrouwen hadden in het kunnen herkennen van andere soorten kindermishandeling. Studenten die echter geen vertrouwen hadden in het kunnen herkennen van signalen van een bepaalde soort kindermishandeling, hadden vaak ook geen vertrouwen in het kunnen herkennen van andere soorten kindermishandeling. Studenten geven na de vorming aan dat ze het melden van een vermoeden van kindermishandeling gemakkelijker zouden vinden dan voor de vorming, dit effect was marginaal significant: $t(39)=-1.696$, $p=0.098$. In situaties waarin het herkennen van indicatoren en signalen van kindermishandeling moeilijk gevonden kan worden,

zag men geen significant effect van de vorming. Studenten hadden niet meer of minder vertrouwen in hun vaardigheden om signalen te detecteren wanneer zij niet worden ondersteund door gespecialiseerd personeel: $t(39)=-1.183$, $p=0.244$. Hetzelfde geldt voor situaties waarin de studenten vermoeid waren of stress hadden: $t(39)=-0.446$, $p=0.658$.

Tabel 4: Resultaten competentie betreffende het herkennen van signalen en melden van vermoeden van kindermishandeling

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
zelf-ingeschatte competentie in het melden van vermoedens van kindermishandeling (3_1 + 3_2 + 3_3 + 3_4 + 3_5 + 3_6 + 3_7)	-1,696	39	0,098	12,79	3,801	13,64	4,050
zelf-ingeschatte competentie om indicators en signalen van kindermishandeling te herkennen (3_8 + 3_9 + 3_10 + 3_11 + 3_12)	-1,796	39	0,080	11,6	3,028	12,44	2,895
zelf-ingeschatte competentie om signalen van kindermishandeling te herkennen wanneer je niet ondersteund wordt door gespecialiseerd personeel (3_13)	-1,183	39	0,244	1,85	0,864	2,00	0,961
zelf-ingeschatte competentie om signalen van kindermishandeling te herkennen in verschillende situaties (3_14 + 3_15 + 3_16)	-0,446	39	0,658	6,56	2,107	6,68	1,774

4.4 Intenties

Studenten zijn na de vorming significant meer van plan om vermoedens van kindermishandeling te melden $t(39)=-2.876$, $p=0.006$. Daarentegen zijn ze niet significant meer of minder van plan om informatie op te zoeken over correcte meldingsprocedure: $t(39)=-1.010$, $p=0.319$, of een collega om hulp te vragen wanneer zij in de toekomst een vermoeden van kindermishandeling tegenkomen: $t(39)=0.198$, $p=0.844$.

Tabel 5: Resultaten intenties om in de toekomst vermoedens van kindermishandeling te melden

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
In de toekomst ben ik van plan om mijn vermoedens van kindermishandeling en –verwaarlozing te melden (4_1)	-2,876	39	0,006	3,20	0,648	3,55	0,504
intentie van studenten om in de toekomst informatie op te zoeken over de correcte meldingsprocedures wanneer zij geconfronteerd worden met een vermoeden van kindermishandeling (4_2 + 4_3 + 4_4)	-1,010	39	0,319	9,08	1,670	9,33	1,716
Als ik in de toekomst een mogelijk geval van kindermishandeling of verwaarlozing tegenkom, ben ik van plan om een collega hulp te vragen bij het melden van mijn vermoeden van kindermishandeling en verwaarlozing (4_5)	0,198	39	0,844	3,03	0,660	3,00	0,847

4.5 Actieplannen

De resultaten tonen aan dat studenten na de vorming niet significant meer of minder van plan zijn om hun zorgen over een specifiek kind te bespreken met hun collega's: $t(39)=1.403$, $p=0.168$, of hun directie: $t(39)=-0.443$, $p=0.660$. Ook op de mate waarin ze van plan zijn om informatie over het herkennen van signalen van kindermishandeling op te zoeken en te lezen was het effect van de vorming niet beduidend: $t(39)=-0.419$, $p=0.678$. Wel ziet men dat studenten aangeven meer van plan te zijn om advies in te winnen bij een gespecialiseerde dienst over indicatoren en signalen van kindermishandeling: $t(39)=-2.110$, $p=0.041$.

Tabel 6: Resultaten toekomstige actieplannen om informatie en advies in te winnen betreffende kindermishandeling

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
Ik ben van plan om mijn zorgen over een specifiek kind met mijn collega's te bespreken (5_1)	1,403	39	0,168	3,33	0,572	3,20	0,648
Ik ben van plan om mijn zorgen over een specifiek kind met mijn directie te bespreken (5_2)	-0,443	39	0,660	3,10	0,778	3,15	0,700
Ik ben van plan om informatie over het herkennen van indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en –verwaarlozing op te zoeken en te lezen (5_3)	-0,419	39	0,678	3,05	0,504	3,08	0,616
Ik ben van plan om advies in te winnen bij een gespecialiseerde dienst over indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en –verwaarlozing (5_4)	-2,110	39	0,041	2,92	0,656	3,13	0,607

4.6 Kennis meldingsprocedures

De kennis van de studenten omtrent de meldingsprocedures werd significant beïnvloed door de vorming over kindermishandeling. Studenten waren het er na de vorming meer mee eens dat ze als melder van een vermoeden van kindermishandeling anoniem konden blijven, dit effect was significant: $t(39)=-2.537$, $p=0.015$. Studenten waren er significant minder van overtuigd dat zij eerst de toestemming van hun directie nodig hadden om een vermoeden van kindermishandeling te melden: $t(39)=3.433$, $p=0.001$. De vorming had geen beduidend effect op de mate waarin studenten geloven dat ze een vermoeden enkel mogen melden wanneer zij genoeg bewijsmateriaal hebben: $t(39)=1.525$, $p=0.135$, of dat bij elke melding een jeugdrechter op de hoogte wordt gebracht: $t(39)=1.189$, $p=0.242$. Studenten waren er na de vorming meer van overtuigd dat zij wettelijk verplicht waren om vermoedens van kindermishandeling te melden, dit effect was significant: $t(39)=-2.510$, $p=0.016$. Dit was zowel het geval wanneer de dader een gezins- of

familieelid was als wanneer de dader behoorde tot het schoolpersoneel of een gekwalificeerd opvoeder was. De studenten waren er na de vorming significant meer van overtuigd dat zij wettelijk verplicht waren om vermoedens van de verschillende soorten van kindermishandeling te melden: $t(39)=-2.426$, $p=0.020$.

Tabel 7: Resultaten kennis over de meldingsprocedures voor vermoedens van kindermishandeling

item	t-score	df	p	mean (pre)	SD	mean (post)	SD2
Ik mag een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing enkel melden als ik genoeg bewijs heb (8_1)	1,525	39	0,135	2,05	1,011	1,75	1,171
Als ik als melder anonimiteit wens, is dit mogelijk (8_2)	-2,537	39	0,015	2,63	0,807	3,05	0,783
Als ik een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing wil melden, heb ik eerst de toestemming van mijn directie nodig (8_5)	3,433	39	0,001	1,90	1,081	1,33	0,888
kennis van meldingsprocedures specifiek gericht op soorten daders/plegers (8_6 + 8_7 + 8_8 + 8_9)	-2,510	39	0,016	11,70	3,466	13,05	2,900
kennis van meldingsprocedures specifiek gericht op de soorten kindermishandeling (8_10 + 8_11 + 8_12 + 8_13 + 8_14)	-2,426	39	0,020	15,40	3,010	16,58	3,079

5. Discussie

5.1 Bevindingen

Het doel van dit onderzoek was om na te gaan of een vorming over kindermishandeling aan studenten een invloed heeft op hun zelf-gerapporteerde attitudes, op de ervaren sociale norm/druk, op de competenties en intenties om signalen van kindermishandeling te herkennen en vermoedens ervan te melden.

Eén van de belangrijkste bevindingen in dit onderzoek is dat studenten na de vorming over kindermishandeling meer van plan zijn om hun vermoedens in de toekomst te melden. Dit is in lijn met onderzoek van Kenny (2001) die vond dat een gebrek aan training geassocieerd kan worden met een mindere bereidheid om te melden. De intentie om een vermoeden te melden was bij de studenten dus groter na de vorming dan ervoor. Volgens de Theory of Planned Behavior is de intentie de beste voorspeller van gedrag en wordt de intentie op haar beurt grotendeels gevormd door de drie componenten van de theorie. Een verandering in de intentie van de studenten kan dus een teken zijn van een verandering in attitudes, ervaren sociale norm en/of waargenomen gedragscontrole. De studenten gaven na de vorming ook aan het melden van een vermoeden van kindermishandeling gemakkelijker te vinden dan voor de vorming. Daarnaast blijken de studenten na de vorming ook meer vertrouwen te hebben in hun eigen bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te herkennen. Opvallend hierbij was dat wanneer studenten vertrouwen hadden in hun bekwaamheid om een bepaalde soort kindermishandeling te herkennen, ze ook vertrouwen hadden in hun bekwaamheid om andere soorten van kindermishandeling te herkennen. In het onderzoek van Walsh et al. (2005) werd gevonden dat een laag vertrouwen in de eigen vaardigheid om kindermishandeling te herkennen vaak een van de voornaamste redenen is om een vermoeden van kindermishandeling niet te melden. Walsh et al. (2011) vonden in hun onderzoek dat training kennis over meldingsprocedures moet bevatten, dit zou verklaren waarom in ons onderzoek de studenten aangaven dat ze het na de vorming gemakkelijker vonden om een vermoeden te melden. De waargenomen gedragscontrole is na de vorming duidelijk groter dan ervoor.

Wat betreft de attitudes waren studenten na de vorming minder bezorgd om de onmiddellijke veiligheid van het kind wanneer ze een vermoeden zouden melden. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat studenten dankzij de vorming meer vertrouwen hadden in de bevoegde instanties zoals het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel om adequaat op hun melding te reageren.. Een ander element in de richting van deze hypothese is dat studenten na de vorming meer aangeven dat zij er van uitgaan dat het melden van een vermoeden van intra-familiale kindermishandeling de situatie voor het gezin en het kind in kwestie verbeteren. Hoewel het verschil niet significant was zien we dat voor de vorming 37,5% van de studenten twijfels had over het adequaat reageren van de bevoegde diensten, na de vorming is dit nog 30%. Een derde van de studenten twijfelt na de vorming nog over de bekwaamheid van de diensten bij wie ze een vermoeden moeten melden, dit is iets waar in toekomstige vormen en trainingen misschien meer aandacht aan moet besteed worden. Een tekort aan vertrouwen in de bevoegde instanties wordt door onderzoek naar voor geschoven als een van de belangrijkste redenen waarom leerkrachten en professionals niet melden (Kenny, 2001). De bezorgdheid van de studenten wanneer zij een vermoeden zouden hebben van kindermishandeling maar dit niet zouden melden, was na de vorming groter dan ervoor. Daarnaast geven zij ook aan dat ze zich na de vorming meer zorgen zouden maken over de juridische gevolgen voor zichzelf wanneer zij een vermoeden niet zouden melden.

In dit onderzoek blijkt de subjectieve norm de component van de Theory of Planned Behavior die het minst beïnvloed werd door de vorming over kindermishandeling. Enkel de steun die studenten ervaren van professionele instanties zoals CLB en VK was groter na de vorming dan ervoor. De vorming schuift het CLB en het VK ook naar voor als de partners die hen kunnen ondersteunen bij een vermoeden of geval van kindermishandeling, hetgeen dit effect voor een deel kan verklaren. Omdat de vragenlijst net na de vorming van het VK werden afgenomen, door een stagiair van het VK, kan het zijn dat sommige studenten eerder sociaal wenselijk antwoordden. Hierbij moet wel vermeld worden dat de enquête anoniem was en de afnameprocedure zo was opgebouwd dat de kans uiterst klein was dat de antwoorden gelinkt konden worden aan de respondenten. Hiermee werd getracht sociaal wenselijke antwoorden te minimaliseren. Op het vlak van intenties geven studenten na de vorming meer aan dat ze advies zullen inwinnen bij een gespecialiseerde dienst zoals VK en CLB over signalen van kindermishandeling, hetgeen opnieuw toont dat ze deze diensten na de vorming meer als ondersteunende partner zien dan voor de vorming.

Wat betreft de meldingsprocedures ziet men dat studenten na de vorming meer denken dat ze als melder anoniem kunnen blijven, meer denken dat ze wettelijk verplicht zijn om een vermoeden van kindermishandeling te melden en er minder van overtuigd zijn dat ze voor een melding eerst de toestemming van de directie nodig hebben. Dit is interessant omdat in de vorming wel gesproken werd over spreekrecht en –plicht maar nooit over wettelijke verplichting om vermoedens van kindermishandeling te melden. Het feit dat studenten minder denken dat ze de toestemming nodig hebben van hun directie is wel iets dat ter sprake kwam tijdens de vorming en kan dus gezien worden als een direct gevolg van de vorming. Voorgaand onderzoek toont aan dat leerkrachten die geen of te weinig training hebben gekregen vaak onjuiste ideeën hebben omtrent de meldingsprocedures voor een vermoeden van kindermishandeling (Greco et al., 2017). Dit toont aan hoe belangrijk het is om duidelijk en concrete informatie over de meldingsprocedures in een vorming over kindermishandeling aan te bieden.

Veel studenten hebben nog geen vermoeden van kindermishandeling gemeld, hetgeen niet zo verwonderlijk is aangezien de studenten een stage van slechts enkele maanden achter de rug hebben en er op de stageplaats waarschijnlijk niet verwacht werd dat de stagiair zich bezighield met een melding van kindermishandeling. De meest gemelde vorm van kindermishandeling door de studenten was lichamelijke verwaarlozing, de minst gemelde vorm was seksueel misbruik. Eén van de opmerkelijkste resultaten uit het deel dat de stage-ervaring bevroegt is dat $\frac{1}{4}$ van de studenten aangeeft dat zij al eens een vermoeden van kindermishandeling hadden maar dit niet hebben gemeld. Een verklaring voor het feit dat studenten wel al een vermoeden hadden maar dit niet hebben gemeld kan zijn omdat ze zich onvoldoende gesteund voelden op hun stageplaats. Een aanzienlijk deel van de studenten geeft aan dat er op hun stageplaats geen of te weinig discussies waren over kinderbescherming, dat er weinig ondersteunend gespecialiseerd personeel aanwezig was op de stageplaats en dat er onvoldoende vergaderingen plaatsvonden om vermoedens van kindermishandeling te bespreken en op te volgen. Onderzoek van Walsh et al. (2005) toont aan dat scholen waar frequent en openlijk gediscussieerd werd over kindermishandeling en kinderbescherming geassocieerd werden met meer vertrouwen bij het personeel om signalen hiervan te herkennen.

5.2 Beperkingen

Een eerste bedenking/bemerking bij dit onderzoek is er een van methodologische aard, namelijk de vraag of de validiteit van de vragenlijst nog steeds voldoende hoog was. Er werd namelijk een bestaande vragenlijst uit een voorgaand onderzoek bij tewerkgestelde leerkrachten in Australië gebruikt omdat deze ook de Theory of Planned Behavior hanteerde als theoretisch kader bij het verklaren van meldgedrag. Deze werd volgens het principe van 'backward-forward translations', de gebruikelijke vertalingstechniek voor onderzoeksinstrumenten, vertaald naar het Nederlands. Vervolgens werd de vragenlijst aangepast zodat ze geschikt was voor studenten en werd deze door kleine aanpassingen ook veralgemeend zodat dezelfde vragenlijst kon gebruikt worden voor de studenten Sociaal Werk. Hoewel er steeds op gelet werd om de aanpassingen zo miniem mogelijk te houden, is de vraag in welke mate onze vragenlijst nog steeds accuraat meet wat de originele vragenlijst beoogde te meten. Daarbij is de vragenlijst nooit getest op vlak van betrouwbaarheid of validiteit, het feit dat de vragen door de factoranalyse vaak niet samen te nemen waren is hier een bewijs van. Een onderzoek met een wetenschappelijk onderbouwde, valide en betrouwbare vragenlijst is natuurlijk altijd een meerwaarde.

Het gebruik van de Theory of Planned Behavior in dit onderzoek kan ook in vraag gesteld worden, sommige onderzoeken tonen namelijk aan dat deze theorie zijn tijd gekend heeft en het tijd is voor een nieuwe en betere theorie om gedrag te verklaren en voorspellen. Sniehotta, Pesseau en Araujo-Soares (2014) schreven een artikel waarin zij verschillende redenen, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, geven om de theorie niet meer te gebruiken. De Theory of Planned Behavior zou volgens hen een lagere voorspellende waarde hebben wanneer het gaat om longitudinaal onderzoek, wanneer de steekproef niet bestaat uit universiteitsstudenten of wanneer gedrag objectief gemeten wordt. De verklaarde variantie van de theorie zou vaak ook lager zijn dan in sommige onderzoeken beweerd wordt. De theorie zou enkel focussen op rationeel beredeneerd gedrag en daarbij niet genoeg oog hebben voor andere factoren zoals emoties. Tenslotte wordt ook de validiteit en bruikbaarheid van de theorie in vraag gesteld.

Volgens Ajzen (2014) is die kritiek op zijn theorie het bewijs van een onvolledig begrip van en een misvatting betreffende zijn theorie. Volgens hem wordt in de onderzoeken die Sniehotta et al. (2014) aanhalen als bewijs tegen de Theory of Planned Behavior zijn theorie niet op juiste manier toegepast om er een interventie op te baseren die een gedragsverandering beoogt. De voorspellende waarde van de theorie voor feitelijk gedrag is geen tekortkoming van de theorie,

deze beoogt immers de intentie, die de beste voorspeller van gedrag is, te voorspellen en te verklaren aan de hand van attitudes, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole. Tenslotte verklaart Ajzen (2014) dat zijn theorie er niet van uitgaat dat menselijk gedrag puur rationeel is, maar dat de drie componenten van de theorie consistent en rationeel volgen uit de overtuigingen die mensen hebben over het gedrag in kwestie.

Zoals eerder al vermeld, werd in dit onderzoek de vragenlijst net voor en net na de vorming over kindermishandeling afgenomen bij de studenten. De effecten van de vorming die in dit onderzoek werden gevonden zijn bijgevolg effecten op korte termijn. De vraag die men zich kan stellen is in welke mate de effecten nog aantoonbaar zouden zijn wanneer de vragenlijst pas later zou worden afgenomen. Naar toekomstig onderzoek zou het zeker interessant zijn om te bekijken wat de effecten op lange termijn zijn van een gelijkaardige vorming, en dit ook aan de hand van de Theory of Planned Behavior te onderzoeken.

Een laatste bemerking is dat de vragenlijst peilt naar zelf-gerapporteerd gedrag van de studenten, daarbij gaan een paar vragen over gedrag dat studenten in de toekomst zullen stellen. Hoe objectief gedrag en zelf-gerapporteerd gedrag zich tot elkaar verhouden is onduidelijk. Maar men kan er van uitgaan dat er een zekere discrepantie is tussen wat mensen zeggen dat ze gaan doen en wat mensen dan ook daadwerkelijk ook doen. Het zou zeker interessant zijn om na te gaan of studenten ook effectief signalen beter zouden herkennen en vermoedens ook meer zouden melden. Dit zou ook een manier zijn om zelf een antwoord te formuleren op de vraag naar de voorspellende waarde van gedrag van de Theory of Planned Behavior wanneer dit gedrag objectief wordt gemeten en het dus niet gaat om zelf-gerapporteerd gedrag.

5.3 Conclusie

De studenten waren na de vorming meer van plan om vermoedens te melden en gaven ook aan dat ze het gemakkelijker vonden om vermoedens te melden. Ze hebben meer vertrouwen in hun eigen bekwaamheid om signalen van kindermishandeling te herkennen en zien daarbij na de vorming het VK en CLB meer als ondersteunende partners. Het effect van de vorming is zowel te zien het vlak van attitudes, ervaren subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole ten aanzien van het herkennen van signalen en melden van vermoedens van kindermishandeling, naast een grotere intentie van de studenten om hun vermoedens te melden. Volgens de Theory of

Planned Behavior kan men dus logischerwijs verwachten dat na de vorming over kindermishandeling de kans groter is dat studenten die de vorming kregen hun vermoedens zullen melden. De vraag blijft of dit effect nog steeds aanwezig zal zijn wanneer de studenten professioneel aan de slag gaan.

6. Bronnenlijst

- Abrahams, N., Casey, K., & Daro, D. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child abuse & neglect*, 16(2), 229-238.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions : A theory of planned behavior. In *Action control* (pp. 11-39). Springer Berlin Heidelberg.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2012). *The theory of planned behavior*. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (pp. 438-460). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Armitage, C. J., & Conner, M. (2001). Efficacy of the theory of planned behaviour: A meta-analytic review. *British journal of social psychology*, 40(4), 471-499.
- Ajzen, I. and Madden, T.J. (1986) Prediction of Goal-Directed Behavior: Attitudes, Intentions and Perceived Behavioral Control. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22, 453-474.
- Baer, J. C., & Martinez, C. D. (2006). Child maltreatment and insecure attachment: a meta-analysis. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 24(3), 187-197.
- Baginsky, M. (2003). Newly qualified teachers and child protection: A survey of their views, training and experiences. *Child Abuse Review*, 12(2), 119-127.
- Beitchman, J. H., Zucker, K. J., Hood, J. E., DaCosta, G. A., Akman, D., & Cassavia, E. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 16(1), 101-118.
- Bellis, M., Hughes, K., Gilbert, R., Mitis, F., & Galea, G. (2013). *European report on preventing child maltreatment*. D. Sethi (Ed.). Copenhagen, Denmark: World Health Organization, Regional Office for Europe.
- Ben, Y. Y., Attar-Schwartz, S., Ziv, A., Jedwab, M., & Benbenishty, R. (2010). Child abuse and neglect: reporting by health professionals and their need for training. *The Israel Medical Association journal: IMAJ*, 12(10), 598-602.
- Bibou-Nakou, I., & Markos, A. (2017). Greek teachers' experience and perceptions of child abuse/neglect. *Advances in School Mental Health Promotion*, 10(4), 265-282.
- Bolger, K. E., Patterson, C. J., & Kupersmidt, J. B. (1998). Peer relationships and self-esteem among children who have been maltreated. *Child development*, 69(4), 1171-1197.
- Borimnejad, L., & Fomani, F. K. (2015). Child Abuse Reporting Barriers: Iranian Nurses' Experiences. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 17(8).
- Briggs, F., & Heinrich, P. (1985). Student teachers view of child abuse. *Pivot*, 12(4), 41-44.
- Brown, A. (2008). Pre-service teachers' understanding of child abuse and their professional role in child protection. *Children Australia*, 33(1), 25-32.
- Brussel Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (2016). Jaarverslag 2015. Brussel: Brussel Vertrouwenscentrum Kindermishandeling.
- Cerezo, M. A., & Pons-Salvador, G. (2004). Improving child maltreatment detection systems: a large-scale case study involving health, social services, and school professionals. *Child abuse & neglect*, 28(11), 1153-1169.
- Choo, W. Y., Walsh, K., Chinna, K., & Tey, N. P. (2013). Teacher reporting attitudes scale (TRAS) confirmatory and exploratory factor analyses with a Malaysian sample. *Journal of interpersonal violence*, 28(2), 231-253.
- Crenshaw, W. B., Crenshaw, L. M., & Lichtenberg, J. W. (1995). When educators confront child abuse: An analysis of the decision to report. *Child abuse & neglect*, 19(9), 1095-1113.
- Delaronde, S., King, G., Bendel, R., & Reece, R. (2000). Opinions among mandated reporters toward child maltreatment reporting policies. *Child abuse & neglect*, 24(7), 901-910.
- Dinehart, L., & Kenny, M. C. (2015). Knowledge of child abuse and reporting practices among early care and education providers. *Journal of Research in Childhood Education*, 29(4), 429-443.

- Dixon, L., Browne, K., & Hamilton-Giachritsis, C. (2005). Risk factors of parents abused as children: a mediational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part I). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(1), 47-57.
- Fergusson, D. M., Boden, J. M., & Horwood, L. J. (2008). Exposure to childhood sexual and physical abuse and adjustment in early adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 32(6), 607-619.
- Finkelhor, D., & Browne, A. (1988). *Assessing the long-term impact of child sexual abuse: A review and conceptualization*. In G. T. Hotaling, D. Finkelhor, J. T. Kirkpatrick, & M. A. Straus (Eds.), *Family abuse and its consequences: New directions in research* (pp. 270-284). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68-81.
- Goebbels, A. F. G., Nicholson, J. M., Walsh, K., & De Vries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: behaviour and determinants. *Health Education Research*, 23(6), 941-951.
- Goddard, C., Saunders, B., Stanley, J., & Tucci, J. (2002). A Study in Confusion: Factors which affect the decisions of community professionals when reporting child abuse and neglect. *Australians Against Child Abuse, Ringwood*, 105.
- Goldman, J. D., & Padayachi, U. K. (2002). Factors influencing school counsellors' decision not to report child sexual abuse. *Children Australia*, 27(1), 28-37.
- Greco, A. M., Guilera, G., & Pereda, N. (2017). School staff members experience and knowledge in the reporting of potential child and youth victimization. *Child Abuse & Neglect*, 72, 22-31.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. Y. A., Anderson, R., & Tatham, R. (2010). RE [2010]: Multivariate Data Analysis. *A Global Perspective*.
- Hansen, D. J., Bumby, K. M., Lundquist, L. M., Chandler, R. M., Le, P. T., & Futa, K. T. (1997). The influence of case and professional variables on the identification and reporting of child maltreatment: A study of licensed psychologists and certified masters social workers. *Journal of Family Violence*, 12(3), 313-332.
- Hawkins, R., & McCallum, C. (2001). Mandatory notification training for suspected child abuse and neglect in South Australian schools. *Child Abuse & Neglect*, 25(12), 1603-1625.
- Jonson-Reid, M., Drake, B., Kim, J., Porterfield, S., & Han, L. (2004). A prospective analysis of the relationship between reported child maltreatment and special education eligibility among poor children. *Child Maltreatment*, 9(4), 382-394.
- Kenny, M. C. (2001). Child abuse reporting: Teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*, 25(1), 81-92.
- Kenny, M. C. (2004). Teachers' attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28(12), 1311-1319.
- Koers, A. J. (1984). *Kindermishandeling... en wat dan nóg! Kindermishandeling... en wat dan nóg?*. Donker.
- Lazenbatt, A., & Freeman, R. (2006). Recognizing and reporting child physical abuse: a survey of primary healthcare professionals. *Journal of Advanced Nursing*, 56(3), 227-236.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Mathews, B. P., Fraser, J. A., Walsh, K. M., Dunne, M. P., Kilby, S., & Chen, L. (2008). Queensland nurses' attitudes towards and knowledge of the legislative duty to report child abuse and neglect: results of a state-wide survey. *Journal of Law and Medicine*, 16, 288-304.
- Mathews, B., & Kenny, M. C. (2008). Mandatory reporting legislation in the United States, Canada, and Australia: A cross-jurisdictional review of key features, differences, and issues. *Child Maltreatment*, 13(9), 50-63.
- Mathews, B., Walsh, K., Coe, S., Kenny, M. C., & Vagenas, D. (2015). Child protection training for professionals to improve reporting of child abuse and neglect. *The Cochrane Library*.
- McIntyre, T. C. (1987). Teacher awareness of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*.

- McKee, B. E., & Dillenburger, K. (2009). Child abuse and neglect: Training needs of student teachers. *International Journal of Educational Research*, 48(5), 320-330.
- McKee, B. E., & Dillenburger, K. (2012). Effectiveness of child protection training for pre-service early childhood educators. *International Journal of Educational Research*, 53, 348-359.
- McTavish, J. R., Kimber, M., Devries, K., Colombini, M., MacGregor, J. C., Wathen, C. N., ... & MacMillan, H. L. (2017). Mandated reporters' experiences with reporting child maltreatment: a meta-synthesis of qualitative studies. *BMJ open*, 7(10), e013942.
- Nanni, V., Uher, R., & Danese, A. (2012). Childhood maltreatment predicts unfavorable course of illness and treatment outcome in depression: a meta-analysis. *American Journal of Psychiatry*, 169(2), 141-151.
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS medicine*, 9(11), e1001349.
- O'Toole, R., Webster, S. W., O'Toole, A. W., & Lucal, B. (1999). Teachers' recognition and reporting of child abuse: A factorial survey. *Child abuse & neglect*, 23(11), 1083-1101.
- Pollak, J., & Levy, S. (1989). Countertransference and failure to report child abuse and neglect. *Child abuse & neglect*, 13(4), 515-522.
- Sethi, D. (Ed.) (2013). European report on preventing child maltreatment. Copenhagen: *World Health Organization*.
- Tite, R. (1993). How teachers define and respond to child abuse: The distinction between theoretical and reportable cases. *Child Abuse & Neglect*, 17(5), 591-603.
- Toth, S. L., & Cicchetti, D. (2004). Child maltreatment and its impact on psychosocial child development. Tremblay RE, Barr RG, Peters RDeV, eds. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1-8.
- Wagenaar - Fischer MM, Heerdink - Obenhuijsen N, Kamphuis M, de Wilde J. (2007). Concept JGZ richtlijn secundaire preventie kindermishandeling.
- Walsh, K., & Farrell, A. (2008). Identifying and evaluating teachers' knowledge in relation to child abuse and neglect: A qualitative study with Australian early childhood teachers. *Teaching and Teacher Education*, 24(3), 585-600.
- Walsh, K. M., Farrell, A. M., Schweitzer, R., & Bridgstock, R. S. (2005). *Critical factors in teachers' detecting and reporting child abuse and neglect: Implications for practice. Final report prepared for the Abused Child Trust*. Queensland University of Technology.
- Walsh, K., Bridgstock, R., Farrell, A., Rassafiani, M., & Schweitzer, R. (2008). Case, teacher and school characteristics influencing teachers' detection and reporting of child physical abuse and neglect: Results from an Australian survey. *Child Abuse & Neglect*, 32(10), 983-993.
- Walsh, K. M., Goebbels, A. F. G., & Nicholson, J. (2012). *Teachers' detecting and reporting child abuse and neglect: research into the determinants of complex professional behavior*. In Current issues and controversies in school and community health education (pp. 141-156). Nova Science Publishers.
- Walsh, K. M., Laskey, L., McInnes, E., Farrell, A., Mathews, B. P., & Briggs, F. (2011). Locating child protection in preservice teacher education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(7), 1-20.
- Vanderfaeillie, J., De Ruyck, K., Galle, J., Van Dooren, E., & Schotte, C. (2018). The recognition of child abuse and the perceived need for intervention by school personnel of primary schools: results of a vignette study on the influence of case, school personnel, and school characteristics. *Child abuse & neglect*, 79, 358-370.
- Van Ijzendoorn, M. H., Schuengel, C., & Bakerman-Kranenburg, M. J. (1999). Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. *Development and psychopathology*, 11(2), 225-250.
- Vitalaki, E. (2013). The child abuse matter and the major role played by the teacher: Issues raised by a pilot focus group sample of primary teachers. *Journal of Education and Learning*, 2(1), 84.

7. Bijlage

Bijlage 1: SPSS-output van de verkennende Factoranalyse

Component	Total Variance Explained			Extraction Sums of Squared	
	Total	Initial Eigenvalues		Loadings	
		% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance
1	3,584	18,864	18,864	3,584	18,864
2	2,355	12,397	31,261	2,355	12,397
3	1,927	10,141	41,402	1,927	10,141
4	1,822	9,589	50,992	1,822	9,589
5	1,412	7,429	58,421	1,412	7,429
6	1,321	6,950	65,371	1,321	6,950
7	1,078	5,672	71,043	1,078	5,672
8	,891	4,691	75,735		
9	,832	4,381	80,116		
10	,750	3,946	84,061		
11	,629	3,313	87,374		
12	,526	2,767	90,142		
13	,473	2,488	92,630		
14	,408	2,147	94,777		
15	,293	1,541	96,318		
16	,260	1,369	97,688		
17	,203	1,071	98,758		
18	,158	,830	99,589		
19	,078	,411	100,000		

	Rotated Component Matrix ^a						
	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
deel1_1a	,742	,244	-,046	-,105	-,031	,165	,124
deel1_2a	,825	,057	,007	,146	-,083	-,116	,016
deel1_4a	,198	,208	-,020	,743	,152	-,027	-,114
deel1_5a	-,201	,064	,108	,632	,389	-,352	,081
deel1_6a	-,361	,271	,232	,041	,204	-,635	,142
deel1_7a	-,080	,063	,001	-,034	,035	,125	,778
deel1_9a	,458	-,407	,379	,291	,139	,222	-,163
deel1_11a	-,232	,325	,740	-,159	,007	,257	,049
deel1_12a	-,027	-,078	,795	-,040	,093	-,329	,176
deel1_13a	-,157	-,022	,051	,071	,833	,143	-,053

deel1_14a	,098	-,066	-,002	,007	,863	-,056	,122
deel1_15a	-,121	,058	,178	-,091	,225	,771	,200
deel1_17a	,398	,133	,528	,426	,067	,040	-,209
deel1_18a	,128	,757	,095	,188	-,077	,158	,223
deel1_19a	,350	,247	,560	,198	-,093	,219	,108
deel1_3arec	-,126	-,845	-,131	-,111	,028	,198	,074
deel1_8arec	-,492	-,520	-,111	,067	-,039	,017	-,045
deel1_10arec	-,278	-,085	-,184	-,214	-,061	,085	-,726
deel1_16arec	,043	,039	,021	-,775	,213	-,021	-,287

Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.^a

a. Rotation converged in 16 iterations.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings	
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance
1	3,474	18,286	18,286	3,474	18,286
2	3,397	17,880	36,166	3,397	17,880
3	1,842	9,694	45,860	1,842	9,694
4	1,591	8,372	54,232	1,591	8,372
5	1,361	7,162	61,394	1,361	7,162
6	1,101	5,797	67,191	1,101	5,797
7	1,057	5,564	72,755	1,057	5,564
8	,828	4,359	77,114		
9	,741	3,898	81,011		
10	,652	3,430	84,441		
11	,613	3,224	87,665		
12	,534	2,809	90,474		
13	,438	2,305	92,779		
14	,356	1,876	94,655		
15	,306	1,608	96,263		
16	,290	1,526	97,790		
17	,209	1,099	98,889		
18	,167	,880	99,769		
19	,044	,231	100,000		

Rotated Component Matrix^a

	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
deel1_1b	-,204	-,132	,109	,795	,114	-,141	,106
deel1_2b	-,018	-,257	,379	,779	,016	,012	,194
deel1_4b	,768	-,124	,274	-,004	,142	-,150	,164
deel1_5b	,136	-,090	-,075	,040	,799	-,093	,036
deel1_6b	,725	-,125	-,088	,054	,422	-,067	-,109
deel1_7b	-,050	,263	,337	-,119	,246	,630	-,464
deel1_9b	,145	-,191	,225	,200	-,080	-,758	-,005
deel1_11b	,718	,249	,158	-,056	-,070	,065	,101
deel1_12b	,519	,374	-,119	-,140	,106	,216	,186
deel1_13b	,269	,087	,181	,007	,285	,209	,751
deel1_14b	,147	,218	,206	,041	,797	,125	,197
deel1_15b	,304	,641	,000	,057	,098	-,033	,357
deel1_17b	,236	-,080	,766	,176	,050	-,137	-,016
deel1_18b	,129	-,033	,028	,044	-,179	,791	,244
deel1_19b	,285	,066	,648	,157	-,252	,241	,128
deel1_3brec	,016	,725	-,183	-,238	-,187	,054	-,183
deel1_8brec	,288	,247	-,667	-,027	-,320	,124	-,085
deel1_10brec	-,170	-,082	,063	-,698	,047	,048	,409
deel1_16brec	-,057	,880	-,022	-,071	,106	,176	-,011

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.^a

a. Rotation converged in 10 iterations.

Bijlage 2: Tevredenheidsonderzoek

item	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal akkoord
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel verduidelijkt de indicatoren en waarschuwingssignalen	0%	2,5%	2,5%	77,5%	17,5%
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel verduidelijkt de meldingsprocedures voor vermoedens van kindermishandeling en – verwaarlozing	0%	15%	17,5%	60%	7,5%
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel vergroot mijn vertrouwen om indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en – verwaarlozing te herkennen	0%	7,5%	20%	60%	12,5
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel vergroot mijn vertrouwen om vermoedens van kindermishandeling en – verwaarlozing te melden	0%	5%	17,5%	67,5%	10%

De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel vond ik persoonlijk nuttig/leerrijk	0%	0%	7,5%	62,5%	30%
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel neemt te veel tijd in beslag die beter aan andere zaken wordt besteed	40%	55%	5%	0%	0%
De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel zou elk jaar gegeven moeten worden aan studenten leerkracht en maatschappelijk werk	2,5%	2,5%	7,5%	47,5%	40%

Bijlage 3: De vragenlijst + Informed Consent

Deel 1

De volgende vragen gaan over uw attitude ten opzichte van het melden van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing in het algemeen. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) Ik voel de professionele verantwoordelijkheid om vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing te melden					
2) Ik voel een persoonlijke, ethische verantwoordelijkheid om vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing te melden					

Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik...

3) ...het gevoel hebben dit kind te beschermen tegen verdere schade.					
4) ...bezorgd zijn om de onmiddellijke veiligheid van het kind.					
5) ...bezorgd zijn over de negatieve impact die dit kan hebben op mijn relatie met het kind.					
6) ...erg gestrest zijn over het maken van die melding.					
7) ...bezorgd zijn over de werktijd dat dit zou vereisen.					
8) ...het gevoel hebben dat ik het juiste heb gedaan voor het kind in kwestie.					
9) ...twijfels hebben over het vermogen van de instanties om adequaat op mijn melding te reageren.					
10) ...het gevoel hebben dat ik hielp kindermishandeling en verwaarlozing te verminderen in onze gemeenschap.					
11) ...bang zijn dat mijn melding niet op genoeg bewijsmateriaal is gebaseerd.					
12) ...het gevoel hebben dat dit de situatie voor het kind slechter zou maken.					

Wanneer ik een vermoeden van kindermishandeling en -verwaarlozing zou gemeld hebben en dit vermoeden werd niet bevestigd, zou ik...

13) ...me zorgen maken over de negatieve gevolgen voor mezelf.					
--	--	--	--	--	--

De volgende vragen gaan over uw attitude ten opzichte van het melden van vermoedens van intra-familiale kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

Na het melden van een vermoeden van intra-familiale kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik...

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
14) ...bezorgd zijn over de impact die dit heeft op mijn relatie met de ouders van het kind in kwestie.					
15) ...bezorgd zijn over de gevolgen voor de ouders van het kind en de andere familieleden.					
16) ...denken dat dit de situatie voor de familie/het gezin van dat kind op lange termijn zal verbeteren.					

De volgende vragen gaan over uw attitude ten opzichte van het **niet** melden van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
17) Door het niet melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik zo bezorgd zijn over dat kind dat ik 's nachts moeite zou hebben met slapen.					
18) Door het niet melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, zou ik me zorgen maken over de mogelijke juridische gevolgen voor mezelf.					
19) Als door het niet melden van een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing een kind verder mishandeld wordt, zou ik er spijt van hebben dat ik mijn vermoeden niet heb gemeld					

Deel 2

De volgende vragen gaan over de manier waarop uw sociale en werkomgeving (stageplaats) invloed hebben op het melden van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

De volgende personen / instellingen vinden dat ik elk vermoeden van kindermishandeling en verwaarlozing moet melden:

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) Mijn collega's					
2) Mijn directie					
3) Mijn niet-professionele/persoonlijke vrienden en familie					
4) Het CLB					
5) Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling					
6) Andere cliënten/ ouders van andere kinderen					

Na het melden van een vermoeden van kindermishandeling en verwaarlozing, zou ik worden gesteund door:

7) Mijn collega's					
8) Mijn directie					
9) Mijn niet-professionele/persoonlijke vrienden en familie					
10) Het CLB					
11) Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling					
12) Andere cliënten/ ouders van andere kinderen					

Op basis van mijn ervaring denk ik dat...

13) ...mijn collega's hun vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing altijd melden.					
14) ...mijn directie de hen gemelde bezorgdheden/vermoedens doorgeven aan de daarvoor bevoegde diensten.					

Deel 3

Soms is het moeilijk om een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing te melden. De volgende vragen gaan over hoe moeilijk of makkelijk het is voor jou om vermoedens van kindermishandeling of -verwaarlozing te melden in verschillende situaties.

Kruis aan hoe gemakkelijk of moeilijk het zou zijn voor jou om een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing te melden in elk van de volgende gevallen:

	Heel moeilijk	Moeilijk	Neutraal	Makkelijk	Heel makkelijk
1) Wanneer je vermoeden is gebaseerd op een onthulling door een kind.					
2) Wanneer je vermoeden op veel bewijs gebaseerd is.					
3) Wanneer je vermoeden gebaseerd is op weinig bewijs.					
4) Wanneer er heel wat andere eisen/taken je tijd vragen.					
5) Wanneer je het gevoel hebt dat je directie je melding niet steunt.					
6) Wanneer je het gevoel hebt dat je collega's je melding niet steunen.					
7) Wanneer je de ouders van het kind in kwestie persoonlijk kent.					

De volgende vragen gaan over het vertrouwen in uw bekwaamheid om indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en -verwaarlozing te detecteren. Geef aan hoeveel vertrouwen u hebt in uw eigen bekwaamheid om indicatoren en waarschuwingssignalen te detecteren.

Hoeveel vertrouwen heb je in je eigen bekwaamheid om indicatoren en waarschuwingssignalen te detecteren van:

	Helemaal geen vertrouwen	Geen vertrouwen	Neutraal	Vertrouwen	Veel vertrouwen
8) Fysieke mishandeling					
9) Emotionele verwaarlozing					
10) Seksueel misbruik					
11) Emotionele mishandeling					
12) Fysieke verwaarlozing					

Hoeveel vertrouwen heb je in je eigen bekwaamheid om indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling of -verwaarlozing te detecteren, als...

	Helemaal geen vertrouwen	Geen vertrouwen	Neutraal	Vertrouwen	Veel vertrouwen
13)...je niet ondersteund wordt door gespecialiseerd personeel?					
14)...je uitgeput bent?					
15)...je het heel druk hebt?					
16)...wanneer je andere cliënten/leerlingen hebt die veel tijd en aandacht vragen?					

Deel 4

De volgende vragen gaan over uw intenties in de toekomst betreffende het melden van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

In de toekomst ben ik van plan om...

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) ...mijn vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing te melden.					

Als ik in de toekomst een mogelijk geval van kindermishandeling of verwaarlozing tegenkom, ben ik van plan om...

2)...informatie te zoeken over de correcte meldingsprocedures bij mijn collega's.					
3)...informatie te zoeken over de correcte meldingsprocedures bij mijn directie.					
4)...informatie te zoeken over de correcte meldingsprocedures bij een specialist.					
5)...een collega hulp te vragen bij het melden van mijn vermoeden van kindermishandeling en verwaarlozing					

Deel 5

De volgende vragen gaan over toekomstige (actie)plannen betreffende het detecteren van indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

Ik ben van plan om...

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) ...mijn zorgen over een specifiek kind met mijn collega's te bespreken.					
2) ...mijn zorgen over een specifiek kind met mijn directie te bespreken.					
3) ...informatie over het herkennen van indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en -verwaarlozing op te zoeken en te lezen.					
4) ...advies in te winnen bij een gespecialiseerde dienst over indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en -verwaarlozing.					

Deel 6

De volgende vragen gaan over uw ervaring op uw stage met het melden van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan hoe vaak u vermoedens hebt gemeld.

Hoe vaak heb je gedurende je stage een vermoeden gemeld van ...

	Nooit	Zelden	Soms	Regelmatig	Vaak
1) Fysieke verwaarlozing					
2) Fysieke mishandeling					
3) Emotionele verwaarlozing					
4) Emotionele mishandeling					
5) Seksueel misbruik					
6) Hoe vaak heeft u gedurende uw stage een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing niet gemeld?					

Deel 7

De volgende vragen gaan over u stageplaats. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) Kindermishandeling en verwaarlozing is/was een veel voorkomend probleem op mijn stageplaats.					
2) Op mijn stageplaats kon ik voldoende beroep doen op gespecialiseerd ondersteunend personeel om te helpen bij problemen rond kinderbescherming.					
3) Op mijn stageplaats was er veel discussie over kinderbescherming.					
4) Op mijn stageplaats waren er genoeg vergaderingen om vermoedens van kindermishandeling te bespreken en op te volgen.					

Deel 8

De volgende vragen gaan over uw kennis betreffende de meldingsprocedures van vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) Ik mag een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing enkel melden als ik genoeg bewijs heb.					
2) Als ik als melder anonimiteit wens, is dit mogelijk.					
3) Bij een melding van kindermishandeling of -verwaarlozing wordt steeds een jeugdrechter op de hoogte gebracht.					
4) Als mijn vermoeden na een melding onjuist blijkt, heeft de familie van het kind het recht om mij aan te klagen.					
5) Als ik een vermoeden van kindermishandeling of -verwaarlozing wil melden, heb ik eerst de toestemming van mijn directie nodig.					

Ik ben wettelijk verplicht om vermoedens van kindermishandeling of -verwaarlozing te melden als de dader ...

1) ...een gezinslid is.					
2) ...een familielid is.					
3) ...behoort tot het schoolpersoneel.					
4) ...een opvoeder is.					

Ik ben wettelijk verplicht om vermoedens te melden van...

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1) Fysieke mishandeling					
2) Emotionele verwaarlozing					
3) Seksueel misbruik					
4) Emotionele mishandeling					
5) Fysieke verwaarlozing					

Deel 9

De volgende vragen gaan over de vorming over kindermishandeling gegeven door het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel. Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met volgende stellingen.

De vorming over Kindermishandeling, gegeven door een expert/specialist van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Brussel ...

	Helemaal Niet Akkoord	Niet Akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal Akkoord
1)...verduidelijkt de indicatoren en waarschuwingssignalen.					
2) ...verduidelijkt de meldingsprocedures voor vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing.					
3)...vergroot mijn vertrouwen om indicatoren en waarschuwingssignalen van kindermishandeling en -verwaarlozing te herkennen.					
4)...vergroot mijn vertrouwen om vermoedens van kindermishandeling en -verwaarlozing te melden.					
5)...vond ik persoonlijk nuttig/leerrijk					
6)...neemt te veel tijd in beslag die beter aan andere zaken wordt besteed.					
7)...zou elk jaar gegeven moeten worden aan studenten leerkracht en maatschappelijk werk.					

Deel 10

- 1) Geslacht: M / V
- 2) Leeftijd:
- 3) Stageplaats:

Toestemmingsverklaringformulier (informed consent)

Titel onderzoek: Herkennen van signalen en melden van vermoedens van kindermishandeling bij toekomstige leerkrachten lager onderwijs en maatschappelijk werkers: Theory of Planned Behavior toegepast op de effecten van een vorming over kindermishandeling

Opzet van het onderzoek: Deze studie gaat na of een vorming over kindermishandeling aan studenten 'leerkracht lager onderwijs' en studenten 'maatschappelijk werk' invloed heeft op de mate waarin ze zichzelf bekwaam achten om signalen van kindermishandeling en –verwaarlozing te herkennen en hun vermoedens hiervan te melden. De bedoeling is om dit te begrijpen/verklaren door gebruik te maken van de Theory of Planned Behavior. Deze vragenlijst dient 2 maal ingevuld te worden, één keer net voor de vorming en een tweede keer net erna. Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 15-20 minuten in beslag.

Verantwoordelijke onderzoeker: Matthijs Waumans (Matthijs@waumans.net)

In te vullen door de deelnemer

Ik verklaar op een voor mij duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode, doel en belasting van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk aan derden bekend gemaakt zullen worden.

Ik stem geheel vrijwillig in met deelname aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment zonder opgaaf van redenen mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

Naam deelnemer:

Datum:

Handtekening deelnemer: